

Nr 159

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m.; given Stockholms slott den 18 mars 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1948 års pensionsålderskommitté i betänkande den 26 maj 1954 (stencilerat) framlagt förslag förordas i propositionen, att de enligt SPA-reglementet gällande fixa pensionsåldrarna skall ersättas med ett system med pensioneringsperioder motsvarande det, som enligt förordningen den 1 juni 1951 (nr 335) gäller i fråga om civila statstjänstemän. Under pensioneringsperiod skall det i allmänhet vara en befattningshavares ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång. Befattningshavares rätt att avgå före pensioneringsperiodens övre gräns skall emellertid motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet eller huvudman att tillse, att en befattningshavares tjänstgöring icke fortgår längre än han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. Likaså skall myndigheten eller huvudmannen ha möjlighet att motsätta sig fortsatt tjänstgöring under perioden, då avgång från tjänsten påkallas av organisatoriska och liknande förhållanden.

De reguljära pensioneringsperioderna skall enligt förslaget vara tre till antalet och i princip omfatta

pensioneringsperiod I tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år,

pensioneringsperiod II tiden från uppnådda 63 år till uppnådda 65 år och

pensioneringsperiod III tiden från uppnådda 65 år till uppnådda 66 år.

För de särskilda fall, då det anses erforderligt, att pensioneringsperioden har annan omfattning i tiden än någon av de reguljära perioderna, skall finnas en särskild *pensioneringsperiod IV*, omfattande den tid, som för varje fall bestämmes.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 mars
1955.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för civildepartementet, statsrådet Lange, fråga om *avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning

De enligt SPA-reglementet den 29 december 1949 (nr 726) för närvarande gällande bestämmelserna angående pensionsåldrar och avgångsskyldighet ansluter sig nära till de motsvarande bestämmelser, som vid SPA-reglementets tillkomst gällde för statstjänstemän enligt 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.

I fråga om den principiella utformningen av reglerna om pensionsåldrar och om skyldighet att avgå ur tjänst anförde 1944 års pensionsutredning i sitt betänkande med förslag angående pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare (SOU 1948: 47), vilket förslag ligger till grund för SPA-reglementet, bl. a. följande (s. 165 o. f.).

I de för pensionsutredningen meddelade statsrådsdirektiverna har en närmare anpassning av förutsättningarna för avgångsskyldighet efter de för statstjänstemän i allmänhet gällande bestämmelserna angivits vara önskvärd. Utredningen har funnit en sådan anpassning kunna ske och vill förordna att de i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente meddelade allmänna bestämmelserna om pensionsåldrar och avgångsskyldighet göras i princip tillämpliga även å de befattningshavare som skola vara anslutna till statens pensionsanstalt.

Enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt äro för några befattningar pensionsåldrarna andra än de som gälla för liknande befattningar, å vilka allmänna tjänstepensionsreglementet eller liknande tjänstepensionsbestämmelser äro tillämpliga. Pensionsutredningen förordar i enlighet med sin principiella inställning även här en närmare anpassning efter vad som gäller för sistnämnda befattningar. 1947 års riksdag har emellertid anhållit om utredning rörande ett av 1946 års riksdags revisorer behandlat spörsmål angående utnyttjande av äldre arbetskraft inom statsförvalt-

ningen. Då detta spörsmål även omfattar fråga om höjning av pensionsåldrarna för vissa personalgrupper, vilken fråga numera är föremål för särskild utredning, anser pensionsutredningen, att, där en anpassning av pensionsåldern efter allmänna tjänstepensionsreglementets bestämmelser skulle medföra att pensionsåldern skulle sänkas, denna tills vidare i allmänhet lämnas oförändrad. Eljest synas avvikelser från den enligt allmänna tjänstepensionsreglementet för jämförlig befattning fastställda pensionsåldern endast böra ske, där särskilda skäl härför föreligga.

I prop. 1949: 200 med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m. förklarade sig föredragande departementschefen (s. 183) kunna i huvudsak biträda utredningens förslag om pensionsålder för olika befattningar. Departementschefen ville emellertid framhålla, att det syntes lämpligt att 1948 års pensionsålderskommitté företog en granskning av pensionsåldrarna för icke-statliga befattningshavare med anslutning till statens pensionsanstalt.

Genom förordningen den 1 juni 1951 (nr 335) om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila statstjänstemän, m. m. har — i huvudsaklig överensstämmelse med förslag, som av 1948 års pensionsålderskommitté framlagts i betänkande den 29 december 1950 (stencilerat) — fr. o. m. den 20 juni 1951 för de civila statstjänstemännen de tidigare gällande pensionsåldrarna ersatts av ett system med pensioneringsperioder. Motsvarande reglering har skett i 1947 års tjänstepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna, för folkskolan och för arbetare samt i 1951 års tjänstepensionsreglemente för präster. Även bestämmelserna om s. k. summariska arbetarpensioner kan sägas innefatta ett periodsystem.

I prop. 1951: 184 angående ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. m., vilken proposition ligger till grund för nyss nämnda förordning, uttalade föredragande departementschefen (s. 57) bl. a. följande.

Statens pensionsanstalt har föreslagit, att systemet med pensioneringsperioder skall införas för övningslärarna vid de kommunala skolorna samtidigt som det genomföres för de i kommitténs betänkande upptagna personalkategorierna. I princip delar jag denna uppfattning. Emellertid torde vad pensionsanstalten anfört i fråga om dessa lärargrupper vara tillämpligt även å vissa övriga SPA-reglementet underkastade kategorier. Jag finner det med hänsyn härtill mest ändamålsenligt, att 1948 års pensionsålderskommitté upptager till övervägande frågan om tillämpningen av systemet med pensioneringsperioder även inom denna del av pensionsväsendet och att i avvaktan härpå de nuvarande bestämmelserna bibehållas.

Till fullgörande av det sålunda erhållna uppdraget att jämväl överväga frågan om tillämpningen av systemet med pensioneringsperioder i fråga om personal underkastad SPA-reglementet har 1948 års pensionsålderskommitté¹ den 26 maj 1954 avgivit betänkande med utredning och förslag rörande *avgångsåldrar m. m. för icke-statliga befattningshavare med anslutning till statens pensionsanstalt* (stencilerat).

¹ Överdirektören G. A. O. N. Bouveng, tillika ordförande, kanslirådet S. J. G. Ericsson (t. o. m. den 7 maj 1954), översten K. J. A. Silfverberg och ledamoten av riksdagens andra kammare S. P. Svensson. Vid kommitténs behandling av frågorna rörande SPA-reglementet har byrådirektören i statens pensionsanstalt N. P. E. Isoz såsom expert biträtt kommittén.

Över kommitténs betänkande har utlåtanden avgivits av försvarets civilförvaltning (såvitt angår personal vid skytteförbundens överstyrelse och centralförbundet för befälsutbildning), socialstyrelsen, statskontoret, vetenskapsakademien (såvitt angår personal vid dess forskningsinstitut för experimentell fysik), riksantikvarieämbetet (såvitt angår vissa landsantikvarier), styrelsen för musikaliska akademien (såvitt angår personal vid kungl. teatern och de statsunderstödda orkestrarna), universitetskanslern (efter hörande av styrelsen för Stockholms högskola), skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, styrelsen för Göteborgs diakonissällskap, styrelsen för stiftelsen diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala, styrelsen för svenska diakonsällskapet, styrelsen för stiftelsen Vårsta diakonissanstalt, styrelsen för Stockholms stadsmission, domkapitlet i Uppsala (såvitt angår kyrkomusiker), teaterrådet, styrelsen för kungl. dramatiska teatern, styrelsen för kungl. teatern, lantbruksstyrelsen, lantbruksakademien, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök (såvitt angår personal hos Sveriges utsädesförening och Weibullsholms växtförädlingsanstalt), veterinärstyrelsen (såvitt angår besiktningsveterinärer vid kontrollslakterier), hushållningssällskapens förbund, domänstyrelsen (såvitt angår personal hos svenska jägareförbundet), kommerskollegium (såvitt angår personal vid sjömanshusen), styrelsen för statens hantverksinstitut, medicinalstyrelsen, civilförvarsstyrelsen (såvitt angår personal hos Sveriges civilförvarsförbund), statens pensionsantalt, 1951 års pensionsutredning, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, styrelsen för svenska landstingsförbundet, styrelsen för svenska stadsförbundet samt Statstjänarkartellen, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation.

Statens pensionsanstalt har sedermera inkommit med en promemoria, innehållande synpunkter på vissa detaljer i pensionsålderskommitténs förslag.

II. SPA-reglementets tillämpningsområde m. m.

Den pensionering, som sker eller kan komma till stånd enligt SPA-reglementet, är begränsad till att i huvudsak avse befattningshavare inom undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården, socialvården, polisväsendet, jordbruket med binäringar, kyrkoväsendet, sjömanshusen samt viss teater- och orkesterverksamhet.

Följande exempel på de inom de nu angivna huvudområdena ifrågakommande särskilda grupperna av befattningshavare må tjäna till närmare beskrivning av pensioneringens omfattning.

Inom undervisningsväsendet äger reglementet tillämpning å övningslärare vid folkskolor och högre kommunala skolor, lärare vid den statsunderstödda yrkesundervisningen (centrala verkstadsskolor, yrkesskolor, handlegymnasier m. fl.), lärare vid folkhögskolor, lärare vid den lägre lantbruksundervisningen (lantbruksskolor, lantmannaskolor, lanthushållsskolor m. fl.), lärare vid privatläroverk samt lärare och andra befattningshavare

vid socialinstituten och vissa enskilda högskolor (Stockholms högskola och handelshögskolan i Göteborg).

Inom hälso- och sjukvården kan särskilt nämnas sjuksköterskor, barnmorskor och överläkare vid den av landsting och städer utanför landsting bedrivna sjukhusvården samt befattningshavare i allmänhet vid vanförestalter, kustsanatorier m. fl. Bland större grupper märkes här vidare den öppna vårdens distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor samt den inom folktandvården sysselsatta läkar- och sköterskepersonalen.

Socialvårdens huvudgrupper utgöres av föreståndarinnor vid ålderdomshem och barnhem, befattningshavare i allmänhet vid erkända alkoholistanstalter samt hemvårdarinnor.

Inom polisväsendet omfattar pensioneringen i huvudsak de å den egentliga landsbygden sysselsatta polismännen.

Beträffande övriga verksamhetsområden kan här slutligen nämnas befattningshavare vid vissa jordbruket närstående organ såsom Sveriges utsädesförening och Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg, besiktningsveterinärer vid kontrollslakterier, vissa befattningshavare vid centrala kyrkliga organ för diakoniverksamhet, sjömansvård och missionsverksamhet ävensom vissa kyrkomusiker (organister och biträdande kyrkomusiker).

Gemensamt för den övervägande delen av de i pensioneringen ingående befattningshavargrupperna är, att kostnaderna för vederbörande verksamhet helt eller i huvudsak finansieras med statsunderstöd eller eljest med skattemedel.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att vissa befattningshavargrupper är inordnade under statens allmänna avlöningsreglemente (i huvudsak befattningshavare vid Stockholms högskola samt ämneslärare och rektorer vid privatläroverken) eller andra statliga avlöningsreglementen (avlöningsreglementet för övningslärare, avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m., avlöningsreglementet för kyrkomusiker samt polislönerreglementet).

De viktigaste kategorierna av huvudmän är landsting och kommuner (i huvudsak inom undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården, socialvården och polisväsendet). Vidare finnes såsom huvudmän stiftelser ävensom offentligt-rättsliga institutioner samt föreningar, såväl ideella som ekonomiska (främst inom undervisningsväsendet samt jordbruk med binärningar). I vissa fall är aktiebolag huvudmän (t. ex. i fråga om de kungl. teatrarna samt vissa privatläroverk).

III. SPA-pensioneringens finansiering

I ekonomiskt avseende innebär SPA-pensioneringen, att staten — under förutsättning av stabil löne- och pensionsnivå — svarar för i stort sett halva kostnaderna. Pensionens storlek i det särskilda fallet är beroende av bland annat pensionsunderlag och antalet för pension beräknliga tjänstår. Angivna resultat åstadkommes genom avvägningen för de skilda pensionsklasserna av de fortlöpande avgifter och engångsavgifter, som vederbörande

huvudman erlägger för varje beräkneligt tjänstår. I fråga om den med engångsavgift belagda tillgodoräkningen av tjänstår är härvid att märka, att den i princip är beroende av huvudmannens frivilliga åtagande att erlägga densamma. På grund härav blir statens bidragsgivning med avseende å den pensionskostnad, som kan hänföras till engångsavgiftsbelagd tjänstetid, så till vida villkorlig, att den beror av viss prestation från huvudmannen.

Den *fortlöpande avgiften* består av grundavgift och, i förekommande fall, rörlig tilläggsavgift. Fortlöpande avgift skall erläggas för tiden från och med den dag, då befattningshavaren blivit underkastad SPA-reglementet, intill hans avgång från befattningen, dock med undantag för tiden för viss tjänstledighet m. m.

Grundavgiftens årsbelopp motsvarar som regel det avgiftsunderlag, som i reglementet finnes angivet för var och en av de pensionsklasser, till vilka de olika befattningarna skall vara hänförda.

Den rörliga tilläggsavgiften beräknas på grundavgiften efter samma grunder, som gäller för beräkning av rörligt tillägg på tjänstepensions grundbelopp före 67 års ålder.

Till grund för de sålunda gällande bestämmelserna om storleken av de fortlöpande pensionsavgifterna ligger tanken, att staten bör bidraga till pensioneringen av befattningshavare, underkastade SPA-reglementet, enligt ungefär samma grunder som då det gäller statens egna tjänstemän. För stats-tjänstemännen tillämpas numera det s. k. nettolönesystemet. Enligt detta utgår de fastställda lönerna utan avdrag för pensionsavgifter.

I anslutning till nyssnämnda grundtanke om överensstämmelse mellan statens bidrag till pensioneringen av sina egna tjänstemän och till pensioneringen av befattningshavare, tillhörande SPA-reglementet, har de i detta reglemente för de olika pensionsklasserna stadgade avgiftsunderlagen beräknats såsom skillnaden mellan vederbörande brutto- och nettolöner. Den använda bruttolöneplanen — vilken ursprungligen framlagts av 1946 års pensionssakkunniga — har framkommit när till nettolönerna lagts pensionsavgifter, som beräknats med hänsyn till vad på den allmänna arbetsmarknaden ansetts brukligt i fråga om pensionsavgifter enligt avtal mellan arbetsgivare och anställda.

Vad åter angår *engångsavgiften*, sammanhänger denna med att SPA-reglementet ger möjlighet till tillgodoräkning såsom tjänstår icke endast av tid, då en befattningshavare haft pensionsrätt enligt reglementet eller som tillgodoräknats honom enligt andra av Kungl. Maj:t utfärdade tjänstepensionsbestämmelser. I den mån tid, som tillgodoräknats enligt nyssnämnda bestämmelser, tillsammans med för befattningshavaren återstående tid till pensionsåldern understiger den tid, som erfordras för hel ålderspension, kan sålunda statens pensionsanstalt medge, att tillgodoräkning får äga rum av sådan tid före inordnandet under reglementet, varunder befattningshavaren haft anställning inom verksamhetsområde, som numera omfattas av SPA-reglementet. Härför förutsättes i princip, att huvudmannen med avseende å

den sålunda tillgodoräkningsbara tiden inbetalar en engångsavgift, vilken beräknas i stort sett täcka halva värdet av den pensionsökning, som uppkommer genom tillgodoräkningen.

I motsats till vad som är fallet enligt t. ex. pensionsreglementet för stats-tjänstemän är enligt SPA-reglementet ett tjänstår icke någon konstant storhet, utan det gäller endast för pension, beräknad med utgångspunkt från ett visst högsta pensionsunderlag. Om för en befattningshavare under ett givet år gäller ett pensionsunderlag av 5 000 kronor, intjänar han — om inga på beräkningen inverkan ledigheter förekommer — ett tjänstår för 5 000 kronors pension. Om därefter pensionsunderlaget höjes till 6 000 kronor, gäller det redan intjänade tjänståret inte såsom helt tjänstår för 6 000 kronors pension utan endast som 5/6 tjänstår. Detta sammanhänger med att den fortlöpande avgift, som inbetalts för det år, då pensionsunderlaget var 5 000 kronor, utgör i princip 5/6 av avgiften för ett tjänstår med 6 000 kronors underlag. För att inte statens bidrag till täckande av pensionskostnaderna skall bli relativt sett större på grund av höjningen av pensionsunderlaget måste den angivna tjänstårsreduktionen vidtagas. Reduktionen kan emellertid undvikas genom att huvudmannen inbetalar en engångsavgift, vilken — liksom i nyss angivna fall av retroaktiv tillgodoräkning — skall i stort sett motsvara hälften av förhöjningen av pensionsrättens värde.

I enlighet härmed föreskrives i SPA-reglementet, att engångsavgiften skall bestämmas så, att den motsvarar sammanlagda beloppet av de fortlöpande avgifter, som enligt för befattningshavaren gällande avgiftsunderlag beräknas för den tid den särskilda tillgodoräkningen av tjänstår avser. Engångsavgiften skall dock motsvara minst hälften av de genom tillgodoräkningen uppkommande pensionsökningarnas sammanlagda värde.

I fråga om den retroaktiva tjänstårstillgodoräkningen och den uppräknings av på grund av pensionsklasshöjning reducerad tid, som må medges av pensionsanstalten, har bl. a. i samband med ikraftträdandet av SPA-reglementet den 1 januari 1950 och vid senare tillfällen, då nya personalgrupper inordnats i SPA-systemet, genom övergångsbestämmelser gjorts avsteg från principen att det statliga bidraget skall bero av att huvudmannen inbetalar avgift för ifrågavarande förhöjning av pensionsrättens värde.

IV. SPA-reglementets pensionsålderssystem m. m.

I fråga om pensionsåldern finnes i SPA-reglementet för vissa av de reglementet underkastade befattningarna direkt angiven den pensionsålder, som skall gälla för den särskilda befattningen. För åtskilliga befattningar är emellertid pensionsåldern icke angiven i själva reglementet. Detta innehåller därutinnan endast den bestämmelsen, att pensionsåldern skall utgöra för befattning, hänförd till någon av pensionsklasserna 1: 1—1: 19 (pensionsklasserna 1: 4—1: 19 motsvarar de statliga lönegraderna Ca, Ce 1—16) 60 år och för annan befattning 65 år; dock äger statens pensionsanstalt bestämma,

att pensionsåldern skall utgöra 63 eller 65, resp. 60 eller 63 år, där så med hänsyn till pensionsåldern för jämförlig statlig befattning finnes påkallat.

Befattningshavare, som till följd av olycksfall i tjänsten eller lyte eller eljest på grund av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin befattning, är — om flyttning till annan befattning icke anses böra ifrågakomma — skyldig att avgå mot åtnjutande av invalid- resp. sjukpension. Befinnes befattningshavare, som icke kan uppsägas från sin befattning, i annat fall än nyss sagts urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden, må entledigande tillika äga rum, därest högst fem år återstår till pensionsålderns inträde. Likaså må sådan befattningshavare entledigas, om han genom lagakraftägande dom befunnits skyldig till förfarande, varå avsättning kunnat följa, men jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen förklarats fri från ansvar. I fråga om befattningshavare, vilkens entledigande ankommer på annan än Kungl. Maj:t, må nyssnämnda entledigande ej äga rum, med mindre medgivande därtill lämnas av Kungl. Maj:t eller enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande av annan myndighet eller vederbörande huvudman.

Enligt de för närvarande gällande bestämmelserna angående kvarstående i tjänst efter pensionsålderns inträde må den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen, då synnerliga skäl därtill är, medge anstånd med avgång efter pensionsålderns inträde, så länge befattningshavaren är fullt tjänstduglig, dock icke längre tid än sammanlagt tre år. Sistnämnda tid överensstämmer med den maximitid för anstånd som gällde för samtliga statstjänstemän före införandet av systemet med pensioneringsperioder.

Befattningshavare, som trots bestående förmåga att på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden i förtid frivilligt avgår ur tjänst, förlorar normalt sin rätt till pension men blir berättigad att vid 65 års ålder eller vid dessförinnan inträffad varaktig arbetsoförmåga tillträda s. k. tjänstelivränta. Därest vid avgången högst fem år återstår till pensionsålderns inträde, kan dock Kungl. Maj:t medge befattningshavaren rätt att komma i åtnjutande av en efter vissa grunder bestämd förtidspension under förutsättning att avgången finnes icke vara stridande mot det allmännas intressen. Såsom villkor för dylik förtidspensionering gäller i princip, att befattningshavaren skall inneha minst det antal tjänstår, som erfordras för hel pension, eller att han skulle ha kunnat inneha sagda antal tjänstår, om han ägt tillgodoräkna all sådan tid, för vilken huvudmannen kan erlægga engångsavgift.

V. Det för civila statstjänstemän m. fl. gällande systemet med pensioneringsperioder

Som nämnts i det föregående har jämlikt förordningen 1951: 335 beträffande de civila statstjänstemännen fr. o. m. den 20 juni 1951 de fixa pensionsåldrarna ersatts med ett system med pensioneringsperioder. I fråga om huvudprinciperna för detta system torde här få framhållas följande.

Det införda systemet med pensioneringsperioder innebär, att en befattningshavare i huvudsak efter eget gottfinnande själv kan bestämma tidpunkten för sin avgång ur tjänst inom den tidrymd, som omfattas av pensioneringsperioden. Han har sålunda en ovillkorlig rätt att avgå vid pensioneringsperiodens nedre gräns, om han så önskar. Hans befogenhet att bestämma tidpunkten för avgången är emellertid begränsad i så måtto, att myndigheten äger rätt att besluta om hans avgång, om han befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden eller hans bibehållande i tjänst på grund av arbetsuppgifternas särskilda art anses innebära risk för hans eller andras säkerhet eller hälsa. Rätt att förhindra fortsatt tjänstgöring under perioden föreligger även, därest tjänstemannens avgång finnes önskvärd i samband med genomförande av omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

I fråga om tjänstårsberäkning innebär det införda periodsystemet, att tid för kvarstående inom perioden får tillgodoräknas som tjänstår, däremot icke tid för eventuellt anstånd med avgång efter pensioneringsperiodens utgång. För familje- och sjukpension skall i princip tjänstår räknas fram till periodens övre gräns, oavsett när pensionsfallet inträffar.

Pensioneringsperioderna är till antalet fyra och omfattar i princip
pensioneringsperiod I tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år,
pensioneringsperiod II tiden från uppnådda 63 år till uppnådda 65 år,
pensioneringsperiod III tiden från uppnådda 65 år till uppnådda 66 år
samt

pensioneringsperiod IV den tid, som för varje särskilt fall bestämmes.

Enligt kungörelsen 1951: 336 med särskilda föreskrifter i fråga om tillämpningen av nyssnämnda förordning skall för befattningar i lönegrad Ca eller Ce 1—16 gälla pensioneringsperiod I samt för befattningar i lönegrad Ca eller Ce 17—37 och Co 1—25 pensioneringsperiod III. I avbidan å en avsedd — dock ännu ej verkställd — genomgång av olika tjänster för uttrönande av i vilka fall avvikelse från nu angivna huvudregel är påkallad, har i kungörelsen föreskrivits att, om särskild pensionsålder finnes föreskriven för viss befattning, för sådan befattning skall gälla den pensioneringsperiod, vars nedre gräns motsvarar den särskilda pensionsåldern. För de befattningar, beträffande vilka tidigare gällt en särskild pensionsålder av 55 eller 57 år, skall gälla särskild pensioneringsperiod (IV), omfattande levnadsåldern 55 till 58 år resp. 57 till 60 år.

Beträffande kvarstående i tjänst efter pensioneringsperiodens utgång gäller att, därest det ur tjänstesynpunkt finnes önskvärt att tjänsteman efter uppnåendet av den för honom gällande pensioneringsperiodens övre gräns tages i anspråk för fullgörande av arbetsuppgifter, som ålegat honom i hans senast innehavda befattning, Kungl. Maj:t må kunna medge honom att kvarstå i tjänst under ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig.

Förutom för civila statstjänstemän har — som antytts i det föregående — även för vissa andra grupper av anställningshavare tiden för avgång ur tjänst fastställts i form av pensioneringsperiod.

Sålunda gäller periodsystemet för befattningshavare underkastade 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna (ordinarie och extra ordinarie lärare med undantag av övningslärare vid kommunala flickskolor, kommunala realskolor, praktiska kommunala realskolor och högre folkskolor).

Vidare tillämpas systemet med pensioneringsperioder beträffande befattningshavare, å vilka 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan är gällande. Detta reglemente äger i första hand tillämpning å befattningshavare (lärare), som är underkastade avlöningsreglementet för folkskolan och innehar anställning i lönegrad med beteckningen Ca, Cb eller Ce. Genom särskilda författningar har tjänstepensionsreglementet för folkskolan förklarats skola äga tillämpning även å vissa andra befattningshavare än de nyss nämnda, nämligen å vissa ordinarie och extra ordinarie befattningshavare vid sinnesslöskolorna och epileptikerskolorna, skogsvårdsstyrelserna och hushållningssällskapen samt å vissa kontor.

Jämväl 1951 års tjänstepensionsreglemente för präster är byggt på periodsystemet.

De enligt nämnda pensionsreglementen gällande avgångsbestämmelserna är utformade i principiell överensstämmelse med de motsvarande bestämmelser, som enligt förenämnda förordning 1951: 335 tillämpas å civila statstjänstemän.

Slutligen gäller enligt 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare för samtliga reglementet underkastade arbetare en pensioneringsperiod omfattande tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år. Även för personal, beträffande vilken kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 490) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst (de s. k. summariska arbetarpensionsbestämmelserna) äger tillämpning, kan sägas i princip gälla nyssnämnda pensioneringsperiod.

VI. 1948 års pensionsålderskommittés förslag och yttrandena däröver

1948 års pensionsålderskommitté föreslår, att även för SPA-reglementets personal införes ett system med pensioneringsperioder och att detta system utformas i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser för de civila statstjänstemännen.

Den till kommittén hänskjutna frågan om tillämpning av systemet med pensioneringsperioder även för befattningshavare, underkastade SPA-reglementet, har av kommittén övervägts med särskilt beaktande av dels huruvida med hänsyn till arten av befattningshavarnas arbetsuppgifter o. d. ett sådant system kan anses ändamålsenligt, dels huruvida ur praktiska och tekniska synpunkter detta system lämpligen låter sig tillämpa inom SPA-reglementets giltighetsområde.

Vid en för frågans bedömande ur först angivna synpunkter företagen ge-

nomgång av de befattningar, för vilka SPA-reglementet är gällande, har kommittén funnit så väsentliga beröringspunkter föreligga med statliga civila befattningar, för vilka pensioneringsperiodsystemet genomförts, att det för kommittén framstår såsom naturligt, att den tidigare existerande och såsom önskvärd betraktade överensställelsen i avgångsföreskrifter för statliga befattningshavare och befattningshavare, underkastade SPA-reglementet, återställes genom att periodsystemet införes även för sistnämnda befattningshavare.

Vid spörsmålets bedömande ur praktiska och tekniska synpunkter har kommittén funnit, att i avseende å pensioneringen enligt SPA-reglementet en del speciella förhållanden är för handen, som saknar motsvarighet eller i allt fall icke äger samma betydelse i fråga om de statliga civila tjänstemännen och som måste särskilt beaktas vid ifrågavarande överväganden.

En sådan speciell omständighet har samband med huvudmannskapet för de SPA-reglementet underkastade befattningshavarna. Huvudmännen för de statliga befattningshavarna utgöres regelmässigt av centrala förvaltningsmyndigheter, som var och en är chefsmyndighet för ett i många fall avsevärt antal befattningshavare samt utrustad med administrativt skolad personal med betydande praktisk erfarenhet. Huvudmännen för befattningar under SPA-reglementet åter är i stor utsträckning fackmän inom en begränsad verksamhetsgren med ringa egen erfarenhet i administrativa angelägenheter och icke sällan utan tillgång till biträde av personal med administrativ utbildning. Med hänsyn till nu angivna förhållanden anser kommittén risk kunna föreligga, att de med införande av systemet med pensioneringsperioder förenade, stundom tekniskt icke alltid lättbemästrade övervägandena i fråga om avgångsförhållandena under pensioneringsperiod icke blir grundade på erforderlig kännedom om innebörden av meddelade bestämmelser. Med hänsyn härtill och till det stora antalet huvudmän av skiftande slag, varom är fråga, kan enligt kommittén befaras bristande enhetlighet vid tillämpningen av bestämmelserna.

Kommittén har emellertid funnit dessa omständigheter icke utgöra tillräckliga skäl för bibehållande av fixa pensionsåldrar för befattningar, som avses i SPA-reglementet. Huvudsynpunkten för kommittén har därvid varit, att för de grupper av huvudmän, som representerar det alldeles övervägande antalet befattningshavare, de organisatoriska förhållandena är sådana, att anledning saknas att räkna med olägenheter av antydnda slag. I övriga fall torde den brist i kompetensen att bedöma ifrågavarande spörsmål på ett sätt, som överensstämmer med bestämmelsernas innebörd, kunna i erforderlig grad ersättas av samråd med statens pensionsanstalt. I anknytning härtill må anmärkas, att kommittén övervägt förslag att — i syfte att därigenom skulle befordras största möjliga enhetlighet vid tillämpningen av bestämmelserna om pensioneringsperioder — å central statlig förvaltningsmyndighet överflytta avgörandet av eljest på de skilda huvudmännens prövning ankommande spörsmål av här avsett slag. Kommittén har dock ansett att vad som skulle vinnas genom en dylik anordning icke uppväger vad som

i det stora flertalet fall skulle gå förlorat genom att den egentlige huvudmannen, som dock självfallet äger den bästa inblicken i föreliggande förhållanden, icke skulle bli den direkt beslutande instansen.

En annan omständighet att beakta i samband med ett eventuellt införande av pensioneringsperioder för ifrågavarande befattningshavare utgör anställningsförhållandena för dessa. I fråga om civila statliga befattningshavare föreligger pensionsrätt regelmässigt allenast för ordinarie och extra ordinarie anställningshavare. Bestämmelserna rörande pensioneringsperioder anknäuter i första hand till de ordinarie tjänstemännen men har gjorts analogt tillämpliga på den extra ordinarie personalen. Inom SPA-reglementets tillämpningsområde förekommer — bortsett från vissa befattningshavare, vilka är underkastade avlöningsbestämmelser motsvarande de för statliga befattningshavare gällande eller vilka skall utnämnas av Kungl. Maj:t eller av statlig myndighet — icke några befattningshavare, vilkas anställningsform helt motsvarar de ordinarie statstjänstemännens. Den vanligaste anställningsformen torde vara anställning tills vidare med viss uppsägningstid. Rätten till pension har i princip ansetts böra vara avhängig av att anställningen har minst samma fasthet som extra ordinarie statsanställning. Dylig för pensionsrätt enligt SPA-reglementet erforderlig fasthet i anställningen läser i själva verket ofta kunna vinnas tidigare än extra ordinarie statsanställning. Pensionsrätt enligt SPA-reglementet kan emellertid i vissa fall vinnas även av kontraktsanställd personal, som genom kontrakt bundits för relativt kort tid. Kommittén syftar härvid på bland andra de kungl. teatrarnas — i stor utsträckning enligt kollektivavtal anställda — artistpersonal. Då emellertid periodsystemet ansetts kunna införas icke blott för alla statliga civila tjänstemän, som äger rätt till pension, utan även för arbetare i statens tjänst, på vilka 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare är tillämpligt, anser sig kommittén kunna förorda, att systemet kommer till tillämpning för samtlig SPA-an sluten personal. En ytterligare omständighet, som talar för att så bör kunna ske, finner kommittén ligga däri, att anställningsförhållandena för sistnämnda personal icke ansetts utgöra hinder för tillämpning på densamma av i SPA-reglementet innefattade pensioneringsgrunder, vilka i fråga om avgångsskyldighet samt jämväl i övrigt i de delar desamma har samband med nu berörda problem, i väsentliga delar sammanfaller med de statliga pensionsreglementenas bestämmelser. Att så kunnat ske torde ha sin grund i att den SPA-an slutna personalen — trots den formellt sett lösligare anställningsformen — ansetts i realiteten åtnjuta sådan stabilitet i anställningsförhållandena, som erfordras för att SPA-reglementets pensioneringsgrunder skall kunna tillämpas på dem på avsett sätt. I detta sammanhang må även påpekas, att systemet med pensioneringsperioder redan införts för åtskilliga 1947 års pensionsreglementen för folkskolan underkastade befattningshavare, som i avseende å anställningsförhållandena är jämförbara med sådan personal, varom nu är fråga.

En ytterligare omständighet, som kommittén i förevarande sammanhang beaktat, utgöres av den huvudmannen åvilande bidragsskyldigheten till SPA-

pensioneringen. Kommittén har utgått från att — i likhet med vad för närvarande gäller i fråga om tid, varunder en befattningshavare kvarstår i tjänst efter uppnåendet av i SPA-reglementet angiven fix pensionsålder — de fortlöpande pensionsavgifterna skall gäldas även under pensioneringsperioden. Beträffande engångsavgifterna uppkommer vid ett införande av pensioneringsperioder vissa särskilda spörsmål, för vilka redogörelse lämnas i det följande. Kommittén har emellertid icke funnit sistnämnda spörsmål vara av beskaffenhet att innefatta hinder mot periodsystemets tillämpning å den SPA-anslutna personalen.

Med stöd av vad pensionsålderskommittén sålunda anfört förordar kommittén, att även för SPA-reglementets personal införes ett system med pensioneringsperioder.

Vad sedan gäller den närmare utformningen av periodsystemet har det synts kommittén naturligt, att även i detta hänseende överensstämmelse åvägabringas mellan bestämmelserna för de civila statstjänstemännen och för de SPA-reglementet underkastade befattningshavarna. Sålunda bör enligt kommittén å ena sidan befattningshavaren ha en ovillkorlig rätt att avgå vid pensioneringsperiodens inträde eller vid tidpunkt under perioden. Å andra sidan bör vederbörande myndighet eller huvudman ha möjlighet att motsätta sig fortsatt tjänstgöring under perioden, då bl. a. bristande förmåga hos vederbörande att fullgöra sina tjänsteåligganden föreligger eller hans avgång från tjänsten betingas av organisatoriska och liknande förhållanden.

Vad vidare gäller tjänstårsberäkning för pension bör enligt kommittén såsom tjänstår få tillgodoräknas all tjänstgöring, som fullgöres under pensioneringsperioden fram till dennas övre gräns. Däremot bör tjänstårsberäkningen icke få omfatta tid för eventuellt anstånd med avsked efter periodens utgång.

Enligt kommittén kan ett genomförande av systemet med pensioneringsperioder förväntas komma att minska behovet av anstånd med avgång ur tjänst. Kommittén anser att i fortsättningen dylikt anstånd bör ifrågakomma endast i sådana fall där anståndet helt motiveras av tjänstesynpunkter. Anstånd bör då enligt kommittén beviljas av den huvudman eller myndighet, som äger meddela entledigande från befattningen, och torde i likhet med vad som gäller för de civila statstjänstemännen icke böra ifrågakomma för längre sammanlagd tid än två år.

Även när det gäller pensioneringsperiodernas antal och omfattning i tiden anser kommittén, att full överensstämmelse bör råda med motsvarande statliga bestämmelser. Pensioneringsperioderna bör således vara till antalet fyra (I—IV) och omfatta

pensioneringsperiod I tiden från utgången av den kalendermånad, varunder en befattningshavare uppnår 60 års ålder, till utgången av den månad, under vilken han uppnår 63 års ålder,

pensioneringsperiod II tiden från utgången av den kalendermånad, varunder en befattningshavare uppnår 63 års ålder, till utgången av den månad, under vilken han uppnår 65 års ålder,

pensioneringsperiod III tiden från utgången av den kalendermånad, varunder en befattningshavare uppnår 65 års ålder, till utgången av den månad, under vilken han uppnår 66 års ålder, samt

pensioneringsperiod IV den tid, som i varje särskilt fall bestämmes.

I fråga om avgångsåldrarna för de SPA-reglementet underkastade särskilda befattningarna gäller för närvarande — som nämnts i det föregående — att för vissa befattningar finnes i reglementet angiven den pensionsålder, som skall tillämpas för befattningen i fråga. För återstoden av befattningarna fastställs pensionsåldern av statens pensionsanstalt med iakttagande av vad i fråga om pensionsålder gäller för motsvarande statlig befattning. Kommittén anser, att denna åtskillnad i fråga om befogenheter att fastställa avgångsåldrar för de olika befattningarna bör bestå även i fortsättningen. Vidare bör enligt kommittén — i överensstämmelse med vad som gäller i fråga om civila statstjänstemän — Kungl. Maj:t äga rätt att fastställa pensioneringsperiod för befattning utan medverkan av riksdagen.

Kommitténs ståndpunkt i fråga om den pensioneringsperiod, som bör gälla beträffande sådana befattningar, för vilka pensionsåldern för närvarande finnes direkt angiven i SPA-reglementet, framgår av ett av kommittén utarbetat förslag till kungörelse om ändring i SPA-reglementet, vilket torde få fogas såsom *bilaga* till statsrådsprotokollet i detta ärende. Beträffande återstående befattningar, d. v. s. de befattningar, för vilka pensioneringsperioden bör bestämmas av statens pensionsanstalt, har kommittén utarbetat en vid betänkandet fogad förteckning, i vilken för varje där upptagen befattning finnes föreslagen pensioneringsperiod. Med hänsyn till vad jag i det följande föreslår torde det emellertid icke vara erforderligt att i förevarande sammanhang gå närmare in på kommitténs förslag i fråga om de pensioneringsperioder, som bör tillämpas i de enskilda fallen, liksom icke heller på de olika yttrandena rörande dessa förslag.

Kommitténs förslag att även för SPA-personalens del ersätta de nuvarande fixa pensionsåldrarna med ett system med pensioneringsperioder har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det stora flertalet av remissyttrandena. Förslaget har dock direkt avstyrkts av 1951 års pensionsutredning och styrelsen för svenska landskommunernas förbund. Statens pensionsanstalt och styrelsen för svenska stadsförbundet har anfört betänkligheter mot att pensioneringsperiodsystemet nu införes på SPA-området. Även statskontoret har uttalat tvekan om lämpligheten av att förslaget nu genomföres.

Av remissyttrandena må i detta sammanhang återgivas följande.

Socialstyrelsen har uttalat, att styrelsen har goda erfarenheter av periodsystemet med de möjligheter som detta erbjuder att anpassa tidpunkten för en tjänstemans avgång till de individuella förhållandena. Med hänsyn härtill och då någon särskild olägenhet icke synes vara förknippad med systemets tillämpning även på nu ifrågavarande befattningshavare tillstyrker styrelsen förslaget.

Skolöverstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Behovet av en anpassning av förutsättningarna för avgångsskyldigheten efter de för statstjänstemän i allmänhet gällande bestämmelserna är särskilt framträdande inom överstyrelsens verksamhetsområde. För flertalet här ifrågakommande icke-statliga lärarkategorier har sålunda anställningsvillkoren numera i princip konstruerats med utgångspunkt i de för de statliga befattningshavarna inom motsvarande områden tillämpade grunderna. Privatläroverkens ämneslärare har sålunda fr. o. m. den 1 juli 1951 inordnats under Saar. Folkhögskolans ämneslärare, för vilka lönerreglering genomförts fr. o. m. den 1 oktober 1951, har visserligen med hänsyn till tjänstgöringens speciella natur måst underkastas särskilda avlöningsbestämmelser, men i de grundläggande principerna har därvid eftersträvat likformighet med det statliga lönesystemet. Vad övningslärarna beträffar har dessa fr. o. m. den 1 juli 1950, oavsett statlig eller icke-statlig anställning, inordnats under ett och samma avlöningsreglemente. Även i övrigt föreligger numera i huvudsak full överensstämmelse beträffande tjänstgöringsförhållanden och arbetsuppgifter mellan här berörda icke-statliga lärargrupper och lärare inom närmast motsvarande statliga skolformer. Konsekvensen bör då självfallet bjuda, att en motsvarande anpassning kommer till stånd även när det gäller villkoren för pensionsavgång och annan avgångsskyldighet. Principen för en dylik likformighet torde för övrigt redan kunna anses vara accepterad, då inom överstyrelsens område systemet med pensioneringsperioder redan genomförts för betydande icke-statliga lärarkategorier. Sålunda gäller sådana föreskrifter för folkskollärare och ämneslärare vid de högre kommunala skolorna liksom för sinnesslärare, vilka grupper är underkastade särskilda pensionsreglementen. Ur den enskilde lärarens synpunkt framstår det helt naturligt som svärförklarligt, varför för lärare inom en och samma skolform skilda bestämmelser skall gälla för avgångsskyldigheten. Även ur principiella synpunkter är en sådan anordning mindre tillfredsställande. Även om för andra grupper med anslutning till SPA-reglementet tvekan måhända kan råda beträffande lämpligheten av ett generellt genomförande av systemet med pensioneringsperioder, finner överstyrelsen vad beträffar förhållandena inom överstyrelsens område avgörande skäl tala för att systemet med pensioneringsperioder med det snaraste genomföres för berörda icke-statliga lärarkategorier. De skäl av i huvudsak teknisk natur, vilka eventuellt kan anföras mot en sådan åtgärd, finner överstyrelsen icke vara av sådan styrka, att de i detta sammanhang bör vinna beaktande.

Medicinalstyrelsen har erinrat om att styrelsen i sitt utlåtande över pensionsålderskommitténs förslag rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst framhållit bl. a., att den medicinska forskningen rörande ålderns inverkan på den mänskliga organismen kunnat påvisa, att åldrandet i biologisk mening sker med större individuella variationer än man tidigare vetat om. Ett för tidigt åldrande förekommer i en mängd fall utan att företeelsen kan betraktas som sjuklig. Å andra sidan har kunnat fastslås, att ett större antal individer än man tidigare antagit, bevarar den psykiska prestationsförmågan praktiskt taget oförminskad till hög ålder. Medicinalstyrelsen fann ur angivna synpunkt vad kommittén anfört till stöd för sitt förslag om fixerade pensionsåldrars ersättande med pensioneringsperioder fullt riktigt. Vad sålunda anförts äger enligt styrelsen givetvis giltighet även beträffande kommitténs nu föreliggande förslag till pen-

sioneringsperioder, vilket alltså förordas av styrelsen framför en höjning av de fasta pensionsåldersgränserna.

Statskontoret anser i likhet med pensionsålderskommittén en anpassning av systemet med pensioneringsperioder till pensionsanstaltens verksamhetsområde i och för sig naturlig, även om till denna är anslutna vissa speciella med den statliga personalen knappast jämförbara grupper, beträffande vilka med fog torde kunna ifrågasättas, om de låter sig inordna i ett system med pensioneringsperioder. Ämbetsverket erinrar emellertid, att åt 1951 års pensionsutredning uppdragits bl. a. att taga ställning till frågan om en avgränsning av den statsunderstödda pensioneringen m. m., varvid det står kommittén fritt att överväga anordnandet av en icke-statsunderstödd pensioneringslinje i statens pensionsanstalt. Ett införande av pensioneringsperioder inom SPA-reglementets giltighetsområde måste under dessa förhållanden få formen av ett provisorium. Med hänsyn härtill och då statskontoret förutsätter, att sedan en längre tids erfarenhet vunnits beträffande systemets verkningar inom den rent statliga sektorn, frågan i dess helhet kommer att omprövas, är ämbetsverket tveksamt, om det framlagda förslaget nu bör genomföras.

Statens pensionsanstalt har uttalat, att allmän enighet torde råda om att en höjning av den genomsnittliga åldern för avgång ur tjänst i nuvarande läge på arbetsmarknaden är önskvärd och ur tjänstbarhetssynpunkt även möjlig.

I syfte att få belyst den praktiska betydelse, som pensioneringsperiodsystemet hittills haft för den genomsnittliga avgångsåldern, har pensionsanstalten gjort viss undersökning rörande avgångsåldern för sådan personal inom pensionsanstaltens verksamhetsområde, för vilken f. n. tillämpas pensioneringsperioder. Rörande denna utredning och dess resultat har anstalten anfört följande.

I angivet syfte har anstalten undersökt avgångsåldern för de statens arbetare, som under åren 1948—54 hittills avgått med ålderspension från anstalten, samt för de under samma tid med ålderspension avgångna folk- och småskollärarna. Undersökningens resultat ger vid handen, att den genomsnittliga avgångsåldern för arbetare icke förändrats efter det systemet med pensioneringsperioder trätt i tillämpning, bortsett från mindre årliga ändringar i den ena eller andra riktningen. Detsamma gäller i huvudsak även småskollärarna och de kvinnliga folkskollärarna. Vad de manliga folkskollärarna angår, har kurvan för genomsnittlig avgångsålder stigit kontinuerligt från värdet 63,5 år 1948 till 63,9 år 1952, vilket senare värde gällde även år 1953. För år 1954 slutligen gäller siffran 64,3 år. Beträffande folk- och småskollärarna torde emellertid böra beaktas vissa särskilda omständigheter. Sålunda bör utvecklingen i fråga om folkskollärarna icke bedömas med året 1948 som utgångspunkt. På grund av att pensionsavgång vid lägre ålder än 63 år tidigare övergångsvis varit möjlig torde nämligen antalet folkskollärare i högre åldrar under detta och även närmast därpå följande år ha varit jämförelsevis ringa. Vidare kunna de mellan åren 1949 och 1953 på detta område förda löneförhandlingarna i viss grad ha påverkat kvarstående frekvensen under de senaste åren.

Pensionsanstalten har ansett, att pensioneringen enligt SPA-reglementet bör vara ordnad i huvudsaklig överensstämmelse med pensioneringen av statsanställda, så långt en dylik överensstämmelse är lämplig och tekniskt möjlig. Från denna synpunkt har anstalten intet i och för sig att erinra mot att, såsom kommittén föreslagit, systemet med pensioneringsperioder från och med den 20 juni 1955 införes på SPA-reglementet, därest reformens genomförande från denna tidpunkt skulle anses ändamålsenlig. Ej heller hysar anstalten betänkligheter mot att införa detta system för personal med anställning av mindre fast varaktighet än den som gäller för statens extra ordinarie tjänstemän. De av kommittén uttalade farhågorna att vissa — särskilt mindre — huvudmän skulle få svårt att administrativt bemästra tillämpningen av systemet med pensioneringsperioder, torde icke vara utan fog men bör enligt anstaltens mening icke tillmätas särskild betydelse.

Enligt pensionsanstalten får emellertid reformens lämplighet bedömas även från andra utgångspunkter än den rent principiella uppfattningen, att bestämmelserna rörande avgångsåldern för SPA-klientelet bör överensstämma med motsvarande bestämmelser för den civila statsförvaltningens tjänstemän.

Anstalten erinrar härutinnan till en början om att 1951 års pensionsutredning har i uppdrag att företaga en allmän översyn av grunderna för den statligt ordnade pensioneringen. Vidare uttalar pensionsanstalten, att det knappast finnes anledning tro, att kvarståendet i tjänst får större omfattning beträffande de under SPA-reglementet lydande befattningshavarna än beträffande statens arbetare samt folk- och småskollärarna.

Anstalten anför vidare, att syftet med pensioneringsperioderna kan komma att motverkas av huvudmännen, då dessa har intresse att utbyta lönen mot en från anstalten utgående pension vid en så tidig tidpunkt som möjligt och i stället endast betala skillnaden mellan den gamla lönen och den utgående pensionen.

Mot bakgrunden av de sålunda anförda förhållandena har pensionsanstalten förklarat sig hysa starka betänkligheter mot att systemet med pensioneringsperioder nu införes på SPA-reglementets tillämpningsområde. Anstalten finner övervägande skäl tala för ett uppskov med reformens genomförande i avvaktan på resultatet av den nyssnämnda pågående allmänna översynen av grunderna för den statligt ordnade pensioneringen.

Vid ärendets behandling inom statens pensionsanstalt har avvikande mening anmälts av byrådirektören N. P. E. Isoz, som ansett, att pensionsanstalten bort finna övervägande skäl tala för ett införande i SPA-reglementet av systemet med pensioneringsperioder, och till utveckling av sin mening anförte huvudsakligen följande.

Med hänsyn till förekomsten av personalgrupper, som äro företrädde såväl inom de områden, där pensioneringen sker enligt SPA-reglementet, som inom de områden, där pensioneringen sker enligt övriga statliga reglementen, måste man räkna med viss övergång av befattningshavare från den ena pensioneringen till den andra. Som exempel på sådana personalgrupper kun-

na särskilt nämnas övningslärare och sjuksköterskor. Även beträffande övriga personalgrupper torde förekomsten av cirkulation icke vara utesluten.

Nu berörda förhållanden tala enligt min mening starkt för att SPA-reglementets bestämmelser om avgångsåldrar snarast möjligt böra anpassas till de motsvarande bestämmelser, som — fränsett militären — gälla inom den statliga tjänstepensioneringen i övrigt.

För min del kan jag icke finna, att de omständigheter, som anförts mot införandet i SPA-reglementet av systemet med pensioneringsperioder, utgöra bärande skäl för ett uppskov med reformens genomförande.

Den tid, under vilken periodsystemet varit tillämpligt, synes vara allt för kort för att några slutsatser rörande systemets verkningar med tillräcklig säkerhet skola kunna dragas. Vad särskilt folk- och småskollärarna angår må framhållas, att systemet på grund av viss övergångsanordning icke helt genomförts förrän vid utgången av juni 1954 respektive juni 1955.

1951 års pensionsutredning har mot bakgrunden av främst åldersstrukturen inom befolkningen anført bl. a. följande om lämpligheten av ett periodsystem av den föreslagna utformningen.

Med hänsyn till de av utredningen angivna långtidsperspektiven, som visa en oroande hastig ökning av andelen äldre personer i den vuxna befolkningen, synes det redan kunna ifrågasättas, om de levnadsåldrar, som framgå av pensioneringsperiodernas övre gränser, och möjligheterna att där-efter bevilja anstånd med avsked, lämna tillräckligt utrymme för ett önskvärt utnyttjande av den äldre arbetskraften. I än högre grad måste tveksamheten gälla, huruvida periodernas nedre gränser och sättet för att träffa avgörande om vilken avgångsålder inom perioden, som skall tillämpas i det konkreta fallet, valts med beaktande av situationens allvar. Vad beträffar de hittills gjorda erfarenheterna av periodsystemets utnyttjande syntes det redan av material, som utredningen i visst sammanhang införskaffade för ungefär två år sedan, framgå att utbytet av periodsystemet i form av genomsnittlig höjning av avgångsåldrarna varit obetydligt i förhållande till vad som får antagas ha varit avsett vid systemets tillkomst. Anledning synes finnas befara, att de anställdas benägenhet att uppskjuta tidpunkten för avgången kommer att visa sig vara störst i tider, då ett kvarstående ur arbetskraftssynpunkt är minst behövt, och av ringa betydelse i situationer, då det råder stor brist på arbetskraft, att kvarstående blir störst inom grupper, som ej äro i nämnvärd utsträckning efterfrågade på den allmänna arbetsmarknaden, men obetydligt inom de grupper, som till följd av beskaf-tenheten av befattningshavarnas dittillsvarande arbete äro direkt efterfrå- gade — en skillnad som kan väntas bli förstärkt genom att för dessa senare ofta också gäller en period med lägre åldersgräns — och att kvarstående blir mindre i fråga om de mera tjänstedugliga än i fråga om övriga personer.

Pensionsutredningen har vidare anført att, därest avgångsreglerna för de av periodsystemet nu omfattade anställningshavarna kommer att bli reviderade inom en nära framtid, det uppenbarligen måste betraktas som diskutabelt, om systemet nu bör utsträckas till ett nytt område, inom vilket därtill både de organisatoriska och de pensionstekniska förutsättningarna medför vissa särskilda problem. Under nämnda förutsättning bör man enligt utredningens mening för att möjliggöra ett bättre utnyttjande av den äldre arbetskraften, som självfallet bör eftersträvas lika väl inom SPA-området som inom det statliga, för närvarande stanna vid att på sådant sätt anpassa

de nuvarande avgångsreglerna i SPA-reglementet med hänsyn till vad som gäller för de civila statstjänstemännen, att anstånd med avgång utan vidare kan medgivas inom motsvarande tidslatitud, i den mån arbetskraft erfordras och vederbörande anställningshavare kan väntas fullgöra sina uppgifter på tillfredsställande sätt.

För det fall, att det för de civila statstjänstemännen gällande periodsystemet skulle vara att uppfatta som en mera definitiv lösning av pensionsåldersproblemet, har pensionsutredningen uttalat bl. a. följande.

1951 års pensionsutredning anser för sin del, att ett tungt vägande skäl emot att införa periodsystemet på SPA-området ligger däri, att kostnaderna för SPA-pensionerna fördelas mellan staten och huvudmännen under användande av en finansieringsteknik, som går ut på att huvudmännen skola lämna sina bidrag till täckande av de framtida beräknade pensionskostnaderna successivt under loppet av befattningshavarens anställningstid, under det att staten, som verkställer utbetalningen av pensionen, belastas med den verkliga pensionskostnaden, vilken, i motsats till vad fallet är i fråga om en privat pensionsförsäkring, till följd av pensionernas rörlighet kan högst avsevärt skilja sig från den under premiebetalningstiden beräknade kostnaden. I fråga om de statsanställdas pensionering torde man endast ha anledning räkna med att staten och de anställda kunna ha motsatta intressen i fråga om pensioneringsperiodernas utnyttjande; av statsmyndigheterna i gemen bör man ju kunna kräva, att de i sin personalpolitik beakta statens intressen i stort, och beträffande de affärsdrivande verken, vilkas driftmedel belastas med pensionsutgifterna, bör man ju dessutom kunna räkna med att det allmänna intresset av god personalhushållning skall sammanfalla med vederbörande verks intresse av ett gott driftresultat. Den på SPA-området tillämpade finansieringstekniken medför därutöver, att huvudmannen och staten ingalunda få något ovillkorligen sammanfallande intresse att tillvarataga de äldre befattningshavarnas arbetskraftsresurser. Om man i enlighet med kommittéförslaget skulle från statens sida eftersträva förbättrat utnyttjande av arbetskraften genom tillämpning av periodsystemet, finnes enligt pensionsutredningens mening grundad anledning befara, att de tekniskt betingade intressemotsättningarna leda till att det direkta intresset av personalens kvarstående i tjänst under perioderna i flertalet fall blir representerat av staten ensam — och staten skulle icke ha något direkt inflytande på kvarståendet — medan huvudmännens intresse av ekonomiska skäl blir inriktat på att befattningshavarna skola tillerkännas pension så snart detta är möjligt med hänsyn till pensionsbestämmelserna. Det är att märka, att en dylik intressekonflikt kan förutsättas uppkomma ej endast då huvudmannen önskar erhålla yngre och billigare arbetskraft utan också i situationer, då huvudmannen önskar i fortsättningen utnyttja befattningshavarens arbetskraft. Finansieringstekniken måste redan f. n. leda till att huvudmannen föredrager att återanställa befattningshavaren för en reducerad lönekostnad framför att medverka till ett anstånd med avsked, i vilket fall huvudmannen får vidkännas hel lönekostnad jämte pensionsavgifter, och det motsvarande skulle bli fallet vid införande av ett periodsystem.

Då pensionsutredningen icke funnit grund för annan uppfattning än att ett periodsystem av sådant slag, som nu användes inom statsförvaltningen, icke lämpar sig för användning inom SPA-området så länge man ej inom

detta område tillämpar ett finansieringssystem, vid vilket såväl huvudmännens som statens utgifter påverkas av de verkliga pensionskostnaderna, och då det påräkneliga utbytet av periodsystemet i varje fall icke synes uppväga de olägenheter av teknisk art, som periodsystemet skulle medföra, har utredningen icke kunnat förorda att förevarande förslag nu genomföres. Även om periodsystemet skulle anses böra bibehållas inom statsförvaltningen, bör man enligt utredningens mening tills vidare nöja sig med sådana jämkningar av avgångsbestämmelserna för SPA-området, som utredningen tidigare i sitt utlåtande berört.

Två av utredningens ledamöter har förklarat, att de med hänsyn till beskaffenheten av det nuvarande systemet för SPA-pensioneringens finansiering kommit till samma slutsatser som utredningens övriga ledamöter angående den tills vidare lämpliga utformningen och tillämpningen av avgångsreglerna inom SPA-området, men att de i övrigt icke funnit erforderligt att i förevarande sammanhang taga ställning till utredningens resonemang och motiveringar.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har framhållit bl. a., att införandet av pensioneringsperioder beträffande arbetstagare med anslutning till statens pensionsanstalt skulle för huvudmännens del medföra vissa speciella praktiska och tekniska problem, och uttalar härom bl. a. följande.

Kommittén har berört dessa problem men funnit, att dessa icke utgör tillräckliga skäl för bibehållande av fixa pensionsåldrar för befattningar, som avses i SPA-reglementet. Styrelsen kan icke dela kommitténs inställning att, eftersom hos de huvudmän, som representerar det övervägande antalet befattningshavare, de organisatoriska förhållandena är sådana, att anledning saknas att räkna med de olägenheter, som följer av de berörda problemen, så bör dessa icke kunna motivera, att pensioneringsperiodsystemet icke införes. Majoriteten av huvudmännen torde nämligen ha sådana organisatoriska förhållanden, att man måste räkna med dylika olägenheter. Visserligen representerar dessa huvudmän måhända en minoritet av antalet befattningshavare, men »summan» av olägenheter torde icke vara proportionell mot antalet befattningshavare utan snarare mot antalet huvudmän. Kommitténs förmodan, att dessa huvudmäns »brist i kompetens» kan ersättas av samråd med statens pensionsanstalt är nog i viss omfattning riktig. Svårigheterna torde emellertid komma att uppstå i de fall, där befattningshavaren önskar kvarstå till pensioneringsperiodens övre gräns, men huvudmannen anser, att allmänna effektivitetsskäl ur verksamhetens synpunkt sett talar för att befattningshavaren bör avgå vid den nedre gränsen. I dylika fall kan det icke alltid vara så lätt för huvudmannen att påvisa, att befattningshavaren icke kan på ett tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. Det vore säkerligen mindre lyckligt, om i sådana fall organisatoriska förhållanden framkonstruerades som motiv för avgången. Ett samråd med pensionsanstalten torde icke kunna avhjälpa dylika svårigheter och lösa därav föranledda konflikter.

Styrelsen avstyrker införandet av pensioneringsperioder inom området för statens pensionsanstalts verksamhet och uttalar, att det nuvarande systemet med möjlighet för huvudmannen att medge anstånd med avgång ur tjänst

visat sig tillfredsställande. Den sporre till kvarstående i tjänst efter uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns, som ligger i kommitténs förslag om rätt att räkna tjänstår upp till den övre gränsen, kan mycket väl erhållas även vid det nu gällande systemet med anstånd med avgång ur tjänst genom att dylika anståndsår får tillgodoräknas som tjänstår.

Även pensionsålderskommitténs förslag att periodsystemet för SPA-personalen bör vara utformat i principiell överensstämmelse med vad som gäller för de civila statstjänstemännen m. fl. har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. Vissa särskilda uttalanden har dock gjorts i denna fråga.

Sålunda har *skolöverstyrelsen* understrukit, att frågan om skyldigheten att avgå under perioden bör prövas av vederbörande skolstyrelse. Överstyrelsen avstyrker bestämt den av kommittén antydda möjligheten att överflytta denna prövning till den centrala statliga myndigheten, då denna i varje fall icke utan onödigt omgång torde kunna förvärva lika ingående kännedom om de speciella förhållanden, som i det enskilda fallet ligger till grund vid bedömningen.

Beträffande frågan om anstånd med avgång ur tjänst efter pensioneringsperiodens utgång har skolöverstyrelsen anfört följande.

Enligt de sakkunniga bör vidare anstånd med avgång ur tjänst på sätt gäller för statliga befattningshavare kunna ifrågakomma under sammanlagt högst två år efter pensioneringsperiodens utgång. Anståndet föreslås i detta fall skola beviljas av den huvudman eller myndighet, som äger meddela entledigande från befattningen. För de icke-statliga lärarna meddelas entledigande i regel av vederbörande skolstyrelse. Överstyrelsen anser, att även i avseende å möjligheten till anstånd med avsked överensstämmelse bör komma till stånd med de för statliga befattningshavare gällande villkoren. Överstyrelsen vill dock ifrågasätta, huruvida icke dylikt anstånd bör meddelas av Kungl. Maj:t. Denna ordning tillämpas nu såväl beträffande statliga som de icke-statliga befattningshavare (folkskollärare, ämneslärare vid högre kommunala skolor), för vilka anståndsinstitutet nu gäller.

I fråga om tjänstårsberäkningen anser *statskontoret*, att rätten till tjänstårsberäkning av tid inom vederbörlig pensioneringsperiod bör begränsas till sådana fall, då faktisk tjänstgöring ägt rum under perioden. Härigenom skulle från tjänstårsberäkning inom pensioneringsperiod för sjukpension eller familjepension helt eller delvis uteslutas den, som antingen avlidit i tjänsten, kommit i åtnjutande av sjukpension eller lämnat tjänsten före uppnåendet av periodens övre gräns. För en dylik inskränkning talar enligt ämbetsverkets mening även den omständigheten, att inom SPA-pensioneringen, där staten icke är arbetsgivare, frekvensen av kvarstående under pensioneringsperioden får anses vara mera svårbedömbare än inom den statliga sektorn. För den händelse kvarstående under perioden skulle äga rum endast i obetydlig omfattning, skulle nämligen kostnaderna för den av kommittén föreslagna förmånliga tillgodoräkningen för familjepensioner och sjukpensioner kunna komma att motväga de fördelar, som uppstår vid befattningshavarens faktiska kvarstående under perioden. Vad särskilt sjukpensioneringen angår

erinrar statskontoret om de begränsade möjligheterna enligt SPA-reglementet att förflytta vederbörande till annan tjänst.

Statens pensionsanstalt har framhållit, att den ökade tjänstårsberäkningen för familje-, sjuk- och invalidpensionerna betyder en kostnadsökning, som helt faller på statsverket.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet har understrukit lämpligheten av att periodernas nedre eller övre gränser förskjutes ett eller annat år uppåt i förhållande till vad kommittén föreslagit.

VII. Särskilda frågor

1. Tjänstårsberäkning mot engångsavgift

Som jag i det föregående antytt uppkommer vid införandet i SPA-reglementet av pensioneringsperioder vissa spörsmål i samband med tjänstårsberäkningen mot engångsavgift. 1948 års pensionsålderskommitté har med avseende å detta spörsmål till en början erinrat om att vid bestämmande av tjänstepension enligt SPA-reglementet en befattningshavare såsom tjänstår i första hand tillgodoräknas den tid före inträdet av pensionsåldern, under vilken han varit underkastad SPA-reglementet eller andra tjänstepensionsbestämmelser eller som han eljest ägt tillgodoräkna enligt dessa senare bestämmelser. I fråga om befattningshavare, som icke har möjlighet att med denna tjänstårsberäkning uppnå för hel ålderspension stadgat antal tjänstår men som kan åberopa annan tjänstetid i befattning inom SPA-reglementets tillämplighetsområde, kan statens pensionsanstalt enligt 18 § 3 mom. reglementet medge rätt till tjänstårsberäkning mot erläggande av engångsavgift. Sådant medgivande får dock avse högst så stor del av den föregående tjänstetiden, som erfordras för att befattningshavaren skall äga möjlighet att framdeles erhålla hel ålderspension.

För en till SPA-pensioneringen nyansluten befattningshavare kan medgivande om tillgodoräkning således allenast förekomma under förutsättning att tiden från anslutningstillfället till pensionsåldern är kortare än den för hel tjänstepension stadgade tjänstetiden (tjänståldern). Om nämnda förutsättning är för handen, kan tillgodoräkning medgivas för högst så lång tid, som motsvarar skillnaden mellan tjänståldern och den till pensionsåldern återstående tiden. Vad angår beräkning av tjänstår för tid, under vilken befattningshavaren är underkastad SPA-reglementet, gäller att tillgodoräkningen upphör med inträdet i pensionsåldern. Den särskilt medgivna tillgodoräkningen kan således icke få till följd, att befattningshavaren genom kvarstående efter inträdd pensionsålder kommer att uppnå flera för pension beräkneliga tjänstår än som motsvarar tjänståldern.

Vid systemet med pensioneringsperioder är nedre gränsen av gällande period såsom utgörande den tidigaste tidpunkt, vid vilken avgång med ålderspension kan äga rum, närmast att likställa med tidpunkten för inträdet i pensionsåldern. Utmärkande för systemet är emellertid bl. a., att även tid, varunder en befattningshavare kvarstår inom perioden, tillgodoräknas honom såsom tjänstår i pensionshänseende. Fråga uppkommer då vid in-

förändret i SPA-reglementet av bestämmelser om pensioneringsperioder, huruvida vid bedömandet av i vilken mån tillgodoräkning av tidigare tjänstetid är erforderlig för hel pensions erhållande hänsyn skall tagas till de tjänstår, som befattningshavaren kan intjäna genom kvarstående under perioden. Kommittén hyser den uppfattningen, att vid det ifrågavarande bedömandet skall bortses från sistnämnda, under perioden infallande tjänstetid och att en huvudman sålunda, för det fall att föregående anställningstid i tillräcklig utsträckning förefinnes, skall kunna för en befattningshavare utverka tillgodoräkning av dylik tid i sådan omfattning, att denne redan vid periodens inträde kan åberopa för hel pension föreskrivet antal tjänstår. Kommittén har funnit detta ståndpunktstagande bäst överensstämmande med den vid periodsystemets utformande iakttagna principen, att största möjliga rörelsefrihet bör tillkomma befattningshavaren, då han har att taga ställning till frågan om fortsatt tjänstgöring efter periodens inträde. Härvid må erinras, att Kungl. Maj:t, då särskild tillgodoräkning för statstjänstemän av tid, varunder vederbörande innehaft icke pensionsberättigande anställning, anses böra ifrågakomma, följer en princip, överensstämmande med vad kommittén sålunda förordar. Kungl. Maj:t plägar nämligen vid dylik tillgodoräkning för statstjänstemän begränsa tillgodoräkningen till att avse tid, som erfordras för uppnående av för hel pension stadgat antal tjänstår, och härvid räkna med avgång vid den tidpunkt då befattningshavaren uppnår periodens nedre gräns.

Kommittén framhåller, att gentemot den av kommittén sålunda förordade principen för beräkning av den maximala omfattningen av tillgodoräkning av tjänstår mot engångsavgift möjligen kan invändas, att vid tillämpning av densamma den situationen kan komma att inträda, att befattningshavaren genom kvarstående under perioden kan komma att förvärva tjänstår i sådan utsträckning, att tillgodoräkning mot engångsavgift med hänsyn till den faktiska avgångstiden icke varit erforderlig för så lång tid, som avgiftsbetalningen avsett. En dylik konsekvens synes kommittén dock icke böra föranleda några särskilda reglerande föreskrifter, exempelvis i form av medgivande till återbetalning av redan inbetalade avgifter.

I förevarande hänseende har kommittén erinrat om att tillgodoräkningsmedgivandet, även till den del detsamma avsett tjänstetid för vilken tjänstårsberäkning mot engångsavgift framdeles kan visa sig icke ha varit erforderlig, varit av värde icke blott genom den ökade rörelsefrihet, detsamma skänkt såväl befattningshavaren som huvudmannen i fråga om dispositionerna i samband med befattningshavarens uppnående av pensioneringsperiodens nedre gräns, utan även genom den möjlighet, som medgivandet innefattat för befattningshavaren att i händelse av avgång på grund av sjukdom före periodens inträde kunna erhålla pension, beräknad på grundval av ett större antal tjänstår än eljest skulle ha kunnat ske. Tillika framhåller kommittén att enligt bestämmelserna i SPA-reglementet erläggandet av fortlöpande avgifter icke är begränsat till tid, motsvarande det för hel pension erforderliga antalet tjänstår, och att dylika avgifter således skall

erläggas även under tid, varunder en befattningshavare åtnjuter anstånd med avsked efter uppnående av pensionsåldern. Med hänsyn härtill synes det kommittén icke heller ur principiell synpunkt påkallat att genom särbestämmelser medge efterhandsreglering av redan erlagda engångsavgifter i syfte att dessa skall bli anpassade efter det för hel pension lägst erforderliga antalet tjänstår.

Även praktiska synpunkter finner kommittén tala mot en dylik efterhandsreglering. Bortsett från det betydande merarbete i administrativt avseende, som en sådan skulle i och för sig åsamka statens pensionsanstalt, erinrar kommittén om att man i fråga om vissa personalgrupper torde ha anledning räkna med, att befattningshavarna byter huvudmän och att således engångsavgiften kan ha erlagts av annan huvudman än den, hos vilken en befattningshavare är anställd vid avgången.

Kommitténs förslag rörande tjänstårsberäkning mot engångsavgift har i allmänhet lämnats utan erinran i remissyttrandena. I några yttrandena avstyrkes dock förslaget.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har sålunda uttalat, att vad kommittén föreslagit för engångsavgiftens beräkning i realiteten innebär en försämring i förhållande till nuvarande läge, eftersom kvarstående i tjänst efter det pensioneringsperiodens nedre gräns uppnåtts torde bli mycket mera frekvent än hittillsvarande anstånd med avgång ur tjänst. De olägenheter, som skulle följa av att engångsavgifterna beräknas på tjänstetid fram till periodens övre gräns och därav föranledd efterhandsreglering, utgör icke tillräcklig motivering för ett genomförande av kommitténs förslag på denna punkt.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet har med hänsyn till det gällande avgifts- och tjänstetidsberäkningssystemet ansett det icke vara riktigt, att såsom kommittén föreslagit vid engångsavgiftsberäkningarna endast tjänstetid fram till pensioneringsperiodens nedre gräns skall beaktas. Bl. a. ur den synpunkten, att befattningshavarna bör stimuleras att kvarstå i tjänst utöver pensioneringsperiodernas nedre gränser och att pensionskostnadsfördelningen mellan staten och huvudmännen icke rubbas, synes det styrelsen motiverat, att man vid engångsavgiftsberäkningarna utgår från en högre avgångsålder än vad kommittén föreslagit.

Styrelsen för svenska stadsförbundet har anfört följande.

SPA-avgifterna äro grundade på försäkringstekniska principer, vilket bl. a. innebär att den i en kalkyl ingående tidsperioden är på förhand fixerad. Kommittén har från denna utgångspunkt förutsatt, att avgifterna för här avsedda grupper av befattningshavare skola beräknas som om avgång sker vid pensioneringsperiodens undre gräns. Huvudmannens andel i pensioneringskostnaderna skall i enlighet härmed alltså vara till fullo erlagd vid angivna tidpunkt. Trots detta skola enligt förslaget avgifter erläggas av huvudman under pensioneringsperioden och detta även i de fall, då tillgodoräkning av tjänstetid under denna period icke ifrågakommer. Förbundet finner detta förfarande icke tillfredsställande. Direkt anmärkningsvärt blir det i sådana fall, då huvudman erlägger hela den med pensioneringen

förenade kostnaden. Tilläggas må att när befattningshavare uppnår pensioneringsperiodens undre gräns, kan statsverket komma att vidkännas en utgift omfattande hela den vid angivna tidpunkt intjänta pensionen; om befattningshavaren kvarstår under pensioneringsperioden, har statsverket icke någon pensionskostnad under samma tid, utan huvudmannen har att för samme befattningshavare erlægga en avgift till statsverket under perioden. Det synes icke uteslutet, att här angivna bestämmelser av för huvudmannen ofördelaktig innebörd kunna — med eller utan samförstånd med vederbörande befattningshavare — föranleda en för statsverket ogynnsam tillämpning, eftersom frågan om tidpunkten för befattningshavarens avgång under pensioneringsperioden avgöres utan statligt inflytande.

I den av *statens pensionsanstalt* överlämnade promemorian framhålles, att engångsavgifterna röner inverkan dels av de föreslagna ändringarna av rätten att räkna tjänstår och dels av övergången från fasta till rörliga pensionsåldrar. Båda dessa omständigheter medför en tendens att uppskjuta erläggandet av engångsavgifter. Eftersom det likväl förutsatts, att inbetalning av engångsavgifter skall vara möjlig så snart dylik fråga enligt SPA-reglementet kan uppkomma, kan enligt promemorian en jämkning av engångsavgiftsberäkningarna bli påkallad.

2. De kungl. teatrarna

Kommittén har även upptagit till behandling vissa frågor berörande de kungl. teatrarna.

Med hänsyn till de vid operan föreliggande särskilda förhållandena har kommittén ansett lämpligt att med operaledningen närmare diskutera de med en eventuell övergång till systemet med pensioneringsperioder förbundna konsekvenserna. Vid dessa överväganden har enligt vad kommittén uppger operaledningen ansett sig kunna tillstyrka, att systemet med pensioneringsperioder införes för ifrågavarande personal. Härvid har operaledningen dels framfört vissa önskemål i fråga om pensioneringsperiodernas omfattning, dels särskilt understrukit angelägenheten av att operaledningen skall äga erforderlig befogenhet att även i fall, då en befattningshavare, tillhörande solist-, kör- eller balettpersonalen, önskar kvarstå under perioden, vidtaga åtgärd för hans avkopplande, om så är betingat med hänsyn till vederbörandes prestationsförmåga. Enligt operaledningen utgör en dylik befogenhet en förutsättning för att det nya systemet icke skall komma att leda till en standardsänkning i konstnärligt avseende. Kommittén framhåller vidare, att operaledningen vid överläggningarna upptagit även vissa spörsmål angående sjukpensionering och därom anfört i huvudsak följande.

Operaledningen har erinrat om att enligt stadgande i 9 § 1 mom. c) SPA-reglementet befattningshavare vore skyldig att avgå från sin befattning, därest han till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte, som ej hade sin grund i olycksfall i tjänsten, eller till följd av nedsatt arbetsförmåga befunnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin befattning. Vid prövning av den rätt till sjukpension, som jämlikt 13 § reg-

lementet i sådant fall tillkommer en befattningshavare, skulle enligt 5 § i tillämpningsföreskrifterna till SPA-reglementet (1950:359) beträffande vederbörande företes ett av tjänsteläkare eller personalläkare utfärdat intyg angående hans otjänstbarhet.

Bland operans sångartister hade emellertid förekommit fall, då vederbörande antingen helt förlorat sin röst eller i allt fall fått densamma så väsentligt förändrad, att hans användbarhet varit i fortsättningen utesluten med hänsyn till de höga konstnärliga krav, som måste ställas på en var vid en institution sådan som operan verksam artist. Motsvarande förhållanden hade jämväl förekommit bland de koreografiskt verksamma artisterna. Att man i nu åsyftade fall skulle kunna bereda vederbörande sysselsättning i annan befattning vid operan vore med hänsyn till målsättningen för vederbörandes utbildning och det obetydliga antalet befattningar av annat slag allenast i undantagsfall möjligt.

En dylik förlust av eller nedsättning i en artists konstnärliga förmåga sammanhänge mera sällan med faktorer, som läte sig medicinskt fastställa. På grund härav hade operaledningen ansett vägen att söka utverka sjukpension åt vederbörande oframkomlig. Följden hade således blivit, att operan belastades med lönekostnader utan att institutionen därav hade någon egentlig reveny.

Operaledningen har i anslutning till det anförda såsom ett angeläget önskemål framhållit, att det kunde klarläggas, att sjukpensionering bör kunna tillgripas även i de förut närmare berörda fall av förlust av eller väsentlig nedsättning i en artists konstnärliga prestationsförmåga, även då för en dylik förändring icke kan anföras medicinska indikationer.

Vid de överläggningar, som kommittén haft med ledningen för dramatiska teatern, har framgått, att även för denna teaters vidkommande ett system med pensioneringsperioder skulle vara värdefullt. Teaterledningen har därvid, i likhet med operaledningen, utgått från att, då det gäller frågan om kvarstående i tjänst efter uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns, teaterledningen skall äga besluta om pensionering, då så får anses motiverat med hänsyn till vederbörandes konstnärliga prestationsförmåga.

För egen del har k o m m i t t é n anför, att vid tillämpning av systemet med pensioneringsperioder å den konstnärligt verksamma personalen vid de båda nationalscenerna måste beaktas vissa omständigheter, som saknar motsvarighet beträffande andra jämlikt statliga reglementen pensionerade befattningshavare. Genom nämnda system, enligt vilket de fixa pensionsåldrarna ersättes med pensioneringsperioder, har man velat åstadkomma en ordning, som — under största möjliga hänsynstagande till den enskilde befattningshavaren — möjliggör anpassning av tjänstetidens längd till de individuella variationerna i fråga om tjänstduglighet. Då det gäller personer, beträffande vilka resultatet av deras arbetsprestationer skall bedömas efter konstnärliga grunder, finner kommittén det av den gjorda utredningen framgå, att begreppet tjänstduglighet förutsätter en värdering från delvis andra utgångspunkter än vad förhållandet är i fråga om andra befattningshavare.

Varken vid operan eller vid dramatiska teatern anser kommittén i och för sig föreligga något hinder ur nyssnämnda synpunkt mot införande av pen-

sioneringsperioder. Kommittén uttalar, att för dramatiska teaterns vidkommande några speciella problem icke torde uppkomma, under förutsättning att pensioneringsperiodernas nedre gräns samt längd bestämmas i enlighet med de av teaterledningen framförda förslagen. I fråga om nu förevarande spørsmål — huru de allmänna bestämmelserna om pensionsavgång bör tolkas — finner kommittén dock, att mellan de båda institutionerna föreligger överensstämmelse därutinnan, att man vid bedömandet av frågan, huruvida en artist befinner på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra sina tjänsteåligganden, har att i första hand anlägga konstnärliga synpunkter. Till följd härav och på grund av de krav, som i sådant avseende måste ställas på de båda nationalscenerna, bör enligt kommitténs mening, då det gäller där anställda artister, kvarstående i tjänst efter uppnående av pensioneringsperiodens nedre gräns icke ifrågakomma, där huvudmannen, dvs. teaterledningen, med hänsyn till vederbörandes konstnärliga prestationsförmåga finner att pensionering bör ske.

Vidkommande det andra av operaledningen framförda önskemålet eller att det skulle klarläggas, att möjligheter finnes till sjukpensionering av i främsta rummet vokalartister, som helt eller delvis förlorat sin röst, kan det enligt kommitténs uppfattning väl ifrågasättas, huruvida nämnda spørsmål har sådant principiellt samband med frågan om införande för ifrågavarande personal av systemet med pensioneringsperioder, att det bör här tagas upp till behandling. Ersättandet av de fixa pensionsåldrarna med pensioneringsperioder kan emellertid komma att ställa operaledningen inför avgöranden av grannlaga natur. I trots av vad kommittén förut uttalat finner kommittén det ingalunda kunna anses såsom något a priori säkerställt, att vid ett sådant avgörande de konstnärliga synpunkterna till sist får fälla utslaget. Det bör därför icke anses sakligt oberättigat, att man vid införande av pensioneringsperioder söker att kompensera nyssnämnda potentiella risk för konstnärlig standardsänkning. Upprätthållandet av högsta möjliga konstnärliga standard vid rikets enda operascen måste nämligen betraktas såsom en primär angelägenhet för landets musik- och teaterliv. Även ur ekonomisk synpunkt synes det kommittén, att den ifrågasatta möjligheten till sjukpensionering bör på längre sikt medföra gynnsamt resultat. Kommittén uttalar på grund härav, att vid prövning av frågan, huruvida sjukpensionering bör ske av en artist, som förlorat sin röst eller som fått densamma så väsentligt förändrad, att den icke längre motsvarar de krav, som ur konstnärlig synpunkt måste ställas på densamma, åt annan auktoritet än läkaren bör kunna anförtros att avge det utslagsgivande omdömet. En motsvarande icke-medicinsk bedömning bör kunna godtagas i de troligen mycket sällsynta fall, då förlust av den konstnärliga prestationsförmågan drabbar en koreografiskt arbetande artist. Kommittén understryker, att det enligt dess mening är vederbörandes ursprungliga resurser, som bör tagas till utgångspunkt vid nu ifrågavarande bedömning, samt att det under inga förhållanden bör få förekomma, att bedömningen influeras av moderiktningar. Kommittén är vidare övertygad om att den restriktivitet, som hittills präglat och

väl framgent torde komma att prägla de pensionsbeviljande myndigheternas prövning av sjukpensioneringsfrågor, kommer att utgöra en borgen för att sjukpensionering på icke-medicinska indikationer icke kommer att beviljas i oträngt mål.

Vad kommittén sålunda anfört har berörts i vissa r e m i s s y t t r a n d e n. Sålunda har *statens pensionstanstalt* uttalat, att sjukpensionering på andra än medicinska grunder icke synes utan vidare kunna godtagas. I varje fall bör enligt anstaltens mening icke nu vidtagas någon ändring av de allmänna förutsättningarna för sjukpensions beviljande. *Statskontoret* anser, att åt medicinalstyrelsen bör, liksom hittills, anförtros att avge det utslagsgivande omdömet.

Styrelsen för kungl. teatern har förklarat sig icke ha någon erinran mot införandet av pensioneringsperioder för den vid kungl. teatern fast anställda personalen under förutsättning att styrelsen äger rätt att med hänsyn till den anställdes prestationsförmåga, oavsett dennes önskan, besluta om pensionering under pensioneringsperioden. I fråga om möjligheten till sjukpensionering har styrelsen anfört i huvudsak följande.

Styrelsen vill understryka vikten av att bestämmelserna angående förtidspensionering uppmjukas, så att beträffande vokalartister, vilka ur operasympunkt förlorat rösten, möjlighet till förtidspensionering utan intyg från läkare må förefinnas. En vokalartist, som ur medicinsk synpunkt har sin stämma intakt, kan nämligen ur konstnärliga synpunkter alldeles ha »förlorat rösten», då det gäller användbarhet i operaverksamheten. Styrelsen har erfarenhet av många sådana fall, då vederbörande blivit helt oanvändbara å operascenen, trots att medicinska indikationer icke förefunnits. På grund av humanitära skäl och med hänsyn till kungl. teaterns ställning som enda operascen i riket har styrelsen icke velat skilja vederbörande från sin befattning förrän pensionsåldern inträtt, vilket givetvis utgjort en svår belastning å teaterns ekonomi.

Styrelsen föreslår, att ett enstämmigt utlåtande från teaterns styrelse efter hörande av teaterns repertoarråd (bestående av operachefen, samtliga kapellmästare, regissörer och kormästaren) måtte tillerkännas utslagsgivande verkan i fråga om förtidspensionering av vokalartist.

3. Undantag från periodsystemet

Pensionsålderskommittén har i sitt betänkande även upptagit fråga om undantagande från det förordade periodsystemet av vissa personalkategorier, som endast övergångsvis är underkastade SPA-reglementet. Det gäller här befattningshavare vid polisväsendet i köpingar och städer, viss personal vid skol- och vårdhemmet Stretered och vissa lärare.

I fråga om polisväsendet är tillämpligheten av SPA-reglementet begränsad till befattningshavare i polisdistrikt, som helt utgöres av egentlig landsbygd eller som utgöres av landsbygd jämte stad eller köping. Enligt kungörelsen den 4 juni 1954 (nr 495) kan emellertid reglementet övergångsvis på vissa villkor erhålla fortsatt tillämpning på polismän, som i samband med bl. a. ändring i rikets kommunala indelning övergått från anställning anslu-

ten till SPA-pensioneringen, till polistjänst hos distrikt, som utgöres av enbart stad eller köping. Villkoren härför innebär bl. a. en avsevärd höjning av den fortlöpande avgift, som för polismannen erlagts före övergången till distrikt, bestående av endast stad eller köping. I sådan avgift ingående grundavgift skall nämligen enligt kungörelsen bestämmas så, att värdet av de grundavgifter, som belöper på den för polismannen till pensionsålderns inträde återstående tiden, motsvarar hela sammanlagda värdet av de grundbeloppsdelar av tjänstepension och familjepension, vilka kan hänföras till samma tid.

I prop. 1953: 215 behandlades, bland andra, pensionsförhållandena för viss vid Styrso kustsanatorium tidigare anställd personal. Sanatoriet tillhörde den grupp av institutioner, som har rätt att ansluta i princip alla befattningar till SPA-reglementet. I samband med att föreningen Styrso kustsanatorium år 1951 nedlade sin till föreningens fastigheter å Styrso knutna verksamhet träffades avtal mellan föreningen och styrelsen för skol- och vårdhemmet Stretered angående upplåtelse av samma fastigheter till skol- och vårdhemmet, som även skulle övertaga viss personal från föreningen. Ehuru beträffande befattningshavare hos skol- och vårdhemmet icke finnes SPA-anslutningsmöjlighet i fråga om ekonomi- och administrationspersonalen, förutsattes i avtalet, att sådan personal även efter övergången från föreningen till skol- och vårdhemmet skulle vara ansluten till statens pensionsanstalt. I samband med Kungl. Maj:ts prövning av avtalet anmäldes den uppkomna pensionsfrågan för riksdagen. Därvid beslutades ingen ändring i SPA-anslutningsmöjligheten för skol- och vårdhemmet. Sedan i anledning härav enligt beslut av Kungl. Maj:t med föreningen Styrso kustsanatorium upptagits frågan om jämkning av det nyssnämnda avtalet, träffades ett tilläggsavtal, vilket går ut på att den berörda ekonomi- och administrationspersonalen skall, så länge den kvarstår i tjänst hos skol- och vårdhemmet, vara underkastad SPA-reglementet enligt i tillämpliga delar de bestämmelser, som gäller enligt den i det föregående omnämnda kungörelsen 1954: 495. Detta innebär bl. a., att pensionsavgifter, som motsvarar de enligt försäkrings- tekniska grunder beräkneliga pensionskostnaderna, skall erläggas.

I nyssnämnda proposition uttalade föredragande departementschefen, att han i förevarande läge ansåg sig kunna godtaga den lösning av pensionsfrågan för ifrågavarande personal, som angavs i tilläggsavtalet. Häremot hade riksdagen intet att erinra.

Genom kungörelsen den 29 december 1949 (nr 728) förordnades, att SPA-reglementet jämte de till detsamma hörande övergångsbestämmelserna skulle med vissa i kungörelsen angivna tillägg och undantag tills vidare äga tillämpning å följande i 1 § kungörelsen angiven personal, nämligen

- a) vissa ordinarie och extra ordinarie övningslärare vid kommunala flickskolor m. fl.,
- b) vissa vid folkskola eller fortsättningskola anställda ordinarie och extra ordinarie övningslärare samt
- c) vid statsunderstödda privatläroverk — enskilda mellanskolor, högre

flickskolor eller högre goss- eller samskolor — anställda föreståndare samt vissa övnings- och ämneslärare.

Beträffande den under a) och b) angivna lärarpersonalen fattades vid 1948 års riksdag principbeslut om en löneroglering. En sådan genomfördes sedermera efter beslut vid 1950 års riksdag fr. o. m. den 1 juli 1950, varvid personalen inordnades under övningslärarstadgan den 2 juni 1950 (nr 376) och avlöningsreglementet den 9 juni 1950 (nr 386) för övningslärare. I samband därmed upptogs personalen i 39 § SPA-reglementet. Endast enstaka lärare, som vägrat underkasta sig stadgan eller eljest ej erhållit ordinarie eller extra ordinarie anställning, kvarstår under kungörelsen 1949: 728.

I fråga om den under c) avsedda personalen genomfördes efter beslut vid 1951 års riksdag löneroglering fr. o. m. den 1 juli 1951. Därvid inordnades övningslärarna under förenämnda stadga och avlöningsreglemente, medan lärarpersonalen i övrigt inordnades under statens allmänna avlöningsreglemente. Endast någon enstaka lärare, som icke erhållit ordinarie eller extra ordinarie anställning, kvarstår numera under kungörelsen 1949: 728.

Pensionsålderskommittén har i fråga om den här avsedda polispersonalen uttalat att, om systemet med pensioneringsperioder införes i SPA-reglementet, det synes följdriktigt att samma system får gälla beträffande polismän, för vilka fortsatt pensionsrätt enligt reglementet framdeles kommer att erhållas på grund av kungörelsen 1954: 495. I avgiftshänseende finner kommittén införandet av systemet med pensioneringsperioder icke böra föranleda någon ändring. Den återstående tjänstetiden bör vid grundavgiftens bestämmande räknas fram till periodens nedre gräns. I familjepensionshänseende bör vid beräkning av grundbeloppsdelen beaktas även den mot pensioneringsperioden svarande tiden. För tid, under vilken polismannen kvarstår i tjänst efter inträdet i pensioneringsperioden, torde emellertid — i betraktande av det förbilligande av pensioneringskostnaderna, som regelmässigt följer av sådant kvarstående — enligt kommitténs mening kunna anses till fyllest, om grundavgiften begränsas till att utgöra det enligt SPA-reglementet för vederbörande pensionsklass fastställda beloppet.

Vad angår polispersonal, å vilken kungörelsen 1954: 495 redan erhållit tillämpning, skulle ett inordnande under periodsystemet med hänsyn till därav följande tjänstårsberäkning i familjepensionshänseende i regel medföra höjning av gällande fortlöpande avgift. Vid sådant förhållande finner kommittén denna personal icke böra hänföras till nämnda system, såvida icke huvudmannen gör framställning därom.

Även ett inordnande under systemet med pensioneringsperioder av den i prop. 1953: 215 åsyftade personalen vid skol- och vårdhemmet Stretered kan komma att medföra höjning av gällande fortlöpande avgift. Då kommittén av den redogörelse för tilläggsavtalets tillkomst, som lämnats i nämnda proposition, funnit sig kunna sluta att avsevärd betydelse tillmätts frågan om pensioneringskostnadernas storlek, har det synts kommittén föreligga goda skäl att undvika en höjning av sagda kostnader. Kommittén har därför —

i överensstämmelse med vad kommittén funnit i fråga om den polispersonal, å vilken kungörelsen 1954: 495 redan erhållit tillämpning, samt under hänvisning till att i tilläggsavtalet förutsatts, att det skall kunna omprövas, då resultatet av 1951 års pensionsutrednings arbete föreligger — föreslagit, att ifrågakvarande av skol- och vårdhemmet Stretered från föreningen Styrso kustsanatorium övertagna ekonomi- och administrationspersonal icke skall inordnas under systemet med pensioneringsperioder med mindre huvudmannen gör framställning därom.

Vad slutligen beträffar den i kungörelsen 1949: 728 avsedda lärarpersonalen har kommittén med hänsyn till såväl det ringa antal befattningshavare, beträffande vilka bestämmelserna i kungörelsen fortfarande äger tillämpning, som orsaken till att så är förhållandet, ansett att systemet med pensioneringsperioder icke lämpligen bör göras tillämpligt på dem. Kommittén föreslår alltså, att SPA-reglementet i sin nu gällande lydelse skall äga fortsatt giltighet beträffande befattningshavare, som avses i 1 § kungörelsen 1949: 728 och som fortfarande är underkastad bestämmelserna i samma kungörelse.

Vid r e m i s s b e h a n d l i n g e n har förevarande problem berörts endast av *statens pensionsanstalt*. I anstaltens förut omförmälda promemoria anföres, att motiveringen till förslaget, att förenämnda lärarpersonal skulle undantagas från periodsystemet, icke synes bärande, när det som här är fallet gäller införandet av en anordning, som syftar till att tillvarataga äldre arbetskraft. Enligt pensionsanstaltens mening saknas därför anledning att undantaga dessa befattningshavare från periodsystemet. I fråga om den i prop. 1953: 215 åsyftade personalen vid skol- och vårdhemmet Stretered samt polispersonal, som redan nu är underkastad kungörelsen 1954: 495, vill pensionsanstalten däremot icke motsätta sig kommitténs förslag att periodsystemet skall tillämpas endast om huvudmannen gör framställning därom. Sådan framställning bör dock enligt pensionsanstaltens mening få göras endast inom viss kortare tid, förslagsvis före den 1 januari 1956.

I promemorian framhålles vidare, att den särskilda pensionering enligt SPA-reglementet, som förekommer för polispersonal i städer och köpingar, vid införandet av periodsystemet påkallar speciell uppmärksamhet beträffande såväl fortlöpande avgifter som engångsavgifter. Enligt pensionsanstaltens mening bör riksdagens bemyndigande utverkas för Kungl. Maj:t att i fråga om förevarande grupp utfärda bestämmelser för avgiftsberäkningarna med utgångspunkt från nu tillämpade antaganden rörande räntefot, dödlighet och kapitalvärde för familjepensionsrätt.

I detta sammanhang upptages i promemorian ytterligare ett problem beträffande SPA-pensioneringen av polispersonal. Det framhålles sålunda, att polispersonalen intager en särställning med hänsyn till allt bestämmelser om avgångsskyldighet och pension finnes även i polislagstiftningen. Dessa bestämmelser avviker i väsentlig grad från de nu föreslagna. Sådana avvikelser föreligger visserligen redan på grund av nu gällande SPA-bestäm-

melser, vilket såsom i promemorian framhålles, bort föranleda upphävande av nämnda särslagstiftning för SPA-ansluten polispersonal med utgången av år 1949. Då emellertid de nu föreslagna avgångsbestämmelserna skulle medföra ytterligare skiljaktigheter i detta hänseende, förefaller det pensionsanstalten lämpligt att ifrågavarande särbestämmelser upphäves i nu förevarande sammanhang. Vad sålunda förordats gäller i motsvarande mån sådan hos städer eller köpingar anställd polispersonal, som är eller blir underkastad kungörelsen 1954: 495.

Departementschefen

Som framgår av det föregående har enligt beslut vid 1951 års riksdag fr. o. m. den 20 juni 1951 för civila statstjänstemän m. fl. de tidigare gällande fixa pensionsåldrarna ersatts av ett system med pensioneringsperioder.

Bakgrunden till detta beslut var, att den situation på arbetsmarknaden med omfattande arbetslöshet bland de produktiva åldersklassernas yngre årsgrupper, som förelåg vid tillkomsten av 1934 års bestämmelser angående pensionsålder för befattningshavare inom den civila statsförvaltningen, avlösts av ett läge med betydande arbetskraftsbrist. Då befolkningsutvecklingen visade, att endast en obetydlig ökning av de arbetsföra åldrarna var att vänta, medan däremot en betydande ansvällning av de äldre årsgrupperna förutsågs, kunde förväntas att denna arbetskraftsbrist icke endast skulle bli bestående utan även ytterligare accentueras. Frånsett de direkta arbetskraftssynpunkterna innebar befolkningsutvecklingen även, att de yngre åldersgruppernas försörjningsbördor gentemot den äldre delen av befolkningen skulle komma att högst väsentligt öka. I denna situation var det angeläget att vidtaga åtgärder i syfte att i större utsträckning tillvarata äldre duglig arbetskraft, och ur effektivitetssynpunkt fanns även utrymme för sådana åtgärder. Då företagna undersökningar givit vid handen, att anstånds- och återanställningsinstituterna var ineffektiva för detta syfte, ansågs endast två alternativ återstå för dylika åtgärder, nämligen dels en mer eller mindre allmän höjning av de fixa pensionsåldrarna, dels det av 1948 års pensionsålderskommitté föreslagna systemet med pensioneringsperioder. Med hänsyn bl. a. till de möjligheter, som detta system erbjuder att anpassa tiden för avgången ur tjänst efter arbetsförmågan, valdes det sistnämnda alternativet.

Enligt vad jag inledningsvis framhållit, har de f. n. gällande bestämmelserna i SPA-reglementet om pensionsålder och avgångsskyldighet utformats i principiell överensstämmelse med de motsvarande bestämmelser, som före den 20 juni 1951 gällde för de civila statstjänstemännen m. fl. Detta innebär bl. a., att de nu för SPA-personalen gällande avgångsåldrarna kommit att bli avvägda med beaktande av den arbetsmarknadssituation med ungdomsarbetslöshet m. m., som förelåg vid de tidigare statliga bestämmelsernas tillkomst.

De förhållanden med hänsyn till arbetsmarknad och befolkningsutveckling, som föranledde övergången beträffande civila statstjänstemän m. fl. från fixa pensionsåldrar till pensioneringsperioder, är alltså i oförminskad grad aktuella. Fortfarande råder på de flesta områden en markant brist på arbetskraft, och i utvecklingen av befolkningsammansättningen hän mot en allt större andel av äldre befolkningsgrupper har under dessa år icke skett någon förändring. Det är därför alltså synnerligen angeläget, att arbetsduglig äldre arbetskraft tages till vara i största möjliga utsträckning. Givetvis gäller detta även på de verksamhetsområden, där befattningshavarnas pensionering sker enligt SPA-reglementet.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag det påkallat, att SPA-reglementets avgångsbestämmelser nu upptages till omprövning. Jag torde i detta sammanhang även få erinra om att 1954 års statsrevisorer uttalat, att åtgärder bör vidtagas för tillvaratagande av den äldre arbetskraften. Vidare har i två likalydande motioner till 1953 års riksdag (I: 150 och II: 195) hemställts, att en anordning med pensioneringsperioder införes även beträffande SPA-reglementet. I sitt utlåtande (nr 173) i anledning av dessa motioner framhöll statsutskottet, att enligt vad utskottet inhämtat förslag i ämnet från 1948 års pensionsålderskommitté kunde förväntas inom den närmaste tiden, varför några åtgärder i anledning av motionerna icke påkallades från riksdagens sida.

Det torde vara uppenbart, att effektivitetssynpunkter icke lägger hinder i vägen för åtgärder i syfte att i större utsträckning än som sker tillvarataga den äldre SPA-personalens arbetskraft. Vidare må framhållas, att — såsom pensionsålderskommittén antytt — de arbetsuppgifter, som åligger de SPA-reglementet underkastade anställningshavarna, i det stora hela icke väsentligt avviker från göromål, som ankommer på de civila statstjänstemännen och de övriga anställningshavare, beträffande vilka åtgärder redan vidtagits i syfte att tillvarataga den äldre arbetskraften.

När det gäller sättet att skapa möjligheter för det sålunda önskvärda tillvaratagandet av den äldre SPA-personalens arbetskraft finnes de av mig i det föregående angivna alternativen, nämligen anstånds- och återanställningsinstitutet, höjning av de fixa pensionsåldrarna samt systemet med pensioneringsperioder. Pensionsålderskommittén har i sitt betänkande rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. m. visat, att för statsförvaltningens del anstånds- och återanställningsinstitutet är ineffektiva, när det gäller att tillvarataga äldre arbetskraft. Kommittén har icke verkställt någon utredning rörande frekvensen för SPA-personalens del av anstånd och återanställning. Anledning synes emellertid icke föreligga att antaga, att dessa båda institut har en större tillämpning på SPA-området än på de av kommittén undersökta områdena. Tvärtom synes åtminstone vad beträffar anståndsinstitutet anledning finnas att antaga, att tillämpningen är av mindre omfattning på SPA-området på grund av det av pensionsanstalten och 1951 års pensionsutredning påpekade förhållandet,

att huvudmännen har ett ekonomiskt intresse av att vid tidigast möjliga tidpunkt utbyta lönen för en befattningshavare mot pension. Jag kan således icke förorda, att man på detta område nöjer sig med att söka åstadkomma en ökad användning av anstånds- och återanställningsinstitutet. När det sedan gäller valet mellan höjning av de fixa pensionsåldrarna och införande av pensioneringsperiodsystemet, finner jag mig f. n. icke böra förorda det första alternativet.

För införande av periodsystemet även på SPA-området talar, att man därigenom återfår den överensstämmelse i förutsättningarna för avgångsskyldighet mellan statstjänstemän och SPA-anslutna, som tidigare angivits såsom önskvärd och som med hänsyn till de nära beröringspunkterna mellan de båda pensionsområdena är naturlig. Särskilt gäller detta i fråga om tjänstemän, för vilka samma avlöningsbestämmelser gäller. I detta hänseende torde jag få hänvisa till skolöverstyrelsens i det föregående återgivna yttrande. Periodsystemet ger också möjlighet att anpassa avgången ur tjänst efter förhållandena i det särskilda fallet.

I fråga om periodsystemet har i vissa utlåtanden ifrågasatts den verkliga effekten i detta system; bl. a. har pensionsanstalten — med anförande av vissa siffror rörande den omfattning i vilken hittills inom anstaltens verksamhetsområde kvarstående inom pensioneringsperiod förekommit — framfört sådant tvivel rörande den praktiska verkan av systemet. För egen del kan jag icke finna, att de anförda siffrorna ger vid handen, att systemet har mindre tillfredsställande effektivitet. Hänsyn måste nämligen tagas till att pensioneringsperiodsystemet varit i tillämpning endast under kort tid och till att för de personalkategorier, som pensionsanstaltens ifrågavarande undersökning avser, hittills funnits goda möjligheter till att efter pensionsavgången erhålla anställning på den enskilda arbetsmarknaden resp. varit gällande sådana övergångsbestämmelser, att periodsystemet ännu icke helt genomförts.

Beträffande SPA-reglementet föreligger vissa speciella omständigheter, som bör beaktas vid ställningstagandet till frågan om införande av pensioneringsperioder i detta reglemente. Jag åsyftar härvid närmast de av kommittén framhållna särskilda förhållandena i samband med dels huvudmannaskapet för de SPA-reglementet underkastade befattningshavarna, dels dessa befattningshavares anställningsförhållanden. Beträffande huvudmannaskapet anser jag liksom kommittén och pensionsanstalten, att de svårigheter, som i vissa fall kan föreligga för huvudmännen att på avsett sätt tillämpa de nya bestämmelserna, icke kan förväntas bli av den art, att de bör anses utgöra hinder mot periodsystemets genomförande. Samråd kan givetvis i tekniska o. d. frågor alltid ske med pensionsanstalten. Jag delar kommitténs uppfattning, att mera skulle vara att förlora än att vinna på en överflyttning på central statlig förvaltningsmyndighet av eljest på de skilda huvudmännens prövning ankommande spörsmål av nu ifrågavarande slag. I likhet med kommittén anser jag heller icke SPA-personalens anställ-

ningsförhållanden utgöra hinder för införande av pensioneringsperioder. I realiteten torde nämligen denna personal åtnjuta den stabilitet i anställningsförhållandena, som erfordras för systemets tillämpning. Det må även erinras — såsom kommittén också framhållit — att pensioneringsperiodsystemet redan genomförts för viss personal, som i fråga om anställningsförhållandena är jämförbar med SPA-personalen.

Som av det följande framgår torde ej heller den finansieringsteknik, som gäller för SPA-pensioneringen, innebära oöverstigligen svårigheter för periodsystemets införande på SPA-området. Jag anser sålunda, att några tekniska eller andra omständigheter icke föreligger, som utgör hinder för ett pensioneringsperiodsystem i SPA-reglementet.

I vissa utlåtanden har ifrågasatts, huruvida icke nuvarande avgångsbestämmelser i SPA-reglementet borde bibehållas i avvaktan på det resultat, vartill 1951 års pensionsutredning kan komma. Då det emellertid torde dröja en icke oväsentlig tid, innan pensionsutredningens arbete hinner avslutas och därvid eventuellt framkomna förslag i fråga om nya regler rörande tiden för avgång ur tjänst blir genomförda, och då det är angeläget att snarast möjligt även på SPA-pensioneringens område den äldre arbetskraften tillvaratages i större omfattning än som nu sker, finner jag mig icke böra förorda, att frågan rörande ändringen av avgångsbestämmelserna för SPA-personalen uppskjutes. Det torde även böra framhållas, att det vid det framtida definitiva ställningstagandet till den statliga pensioneringens utformning bör vara av visst värde att äga erfarenhet beträffande ett pensioneringsperiodsystem för den personal, som nu faller under SPA-reglementet.

På grund av vad jag sålunda anfört anser jag mig i likhet med flertalet remissinstanser böra förorda, att systemet med pensioneringsperioder nu införes även för SPA-personalen. Jag vill därvid även — i likhet med bl. a. skolöverstyrelsen — understryka önskvärdheten av att bestämmelserna i SPA-reglementet om avgångsålder etc. i den mån så är möjligt överensstämmer med motsvarande bestämmelser för de tjänstemän, för vilka periodsystemet redan genomförts.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att jag har för avsikt att på grundval av pensionsålderskommitténs år 1952 avgivna betänkande angående tillämpning av pensioneringsperiodsystemet även för militära och civilmilitära beställningshavare låta göra ytterligare undersökningar rörande förutsättningarna för tillvaratagande i större utsträckning av den arbetskraft, som representeras av den från aktiv stat avgående personalen.

Vad angår periodsystemets närmare utformning biträder jag, som framgår av det nyss anförda, det av flertalet remissinstanser understödda förslaget, att systemet bör, i den mån så är möjligt, överensstämma med det för civila statstjänstemän m. fl. redan införda periodsystemet. Anställningshavaren skall sålunda ha rätt att avgå ur tjänst när som helst under

perioden. Vederbörande myndighet eller huvudman skall emellertid ha möjlighet att under vissa förhållanden entlediga vederbörande under perioden. Denna rätt skall dock icke innebära, att myndigheten eller huvudmannen regelmässigt bör upptaga befattningshavarens fortsatta tjänstgöring utöver pensioneringsperiodens nedre gräns till särskilt övervägande, utan tjänstgöringen bör oförändrat fortgå till den tidpunkt före periodens slut, intill vilken befattningshavaren önskar kvarstå, såvida icke myndigheten eller huvudmannen av särskilda skäl finner anledning bestämma att tjänstgöringen skall upphöra tidigare. Ett sådant skäl är, att befattningshavaren befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden. Därutöver bör entledigande kunna ske, då befattningshavarens bibehållande i tjänst får anses innebära risker för hans eller andras säkerhet eller hälsa. Vidare bör, även om befattningshavarens arbetsförmåga icke kan i och för sig anses vara nedsatt, hans tjänstgöring under perioden kunna avbrytas i sådana fall då hans avgång är önskvärd antingen med hänsyn till omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller i och för rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

Beslut om anställningens upphörande under pensioneringsperiod bör fattas av den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen. Innan sådant beslut meddelas, bör befattningshavaren beredas tillfälle att inkomma med yttrande eller eventuellt själv begära sitt entledigande.

Beträffande tjänstårsberäkning för pension innebär, som jag i det föregående framhållit, de för civila statstjänstemän m. fl. gällande bestämmelserna, att tid för kvarstående inom perioden får tillgodoräknas som tjänstår, däremot icke tid för eventuellt anstånd efter periodens utgång. För familje- och sjukpension skall, i den mån sådan pension är beroende av beräknat antal tjänstår, tjänstårsberäkning ske fram till periodens övre gräns, även om kvarstående icke ägt rum till denna tidpunkt. Statskontoret har uttalat, att rätten till tjänstårsberäkning av tid under pensioneringsperiod bör begränsas till sådana fall, då faktisk tjänstgöring ägt rum under perioden. Härigenom skulle från tjänstårsberäkning inom period för sjukpension eller familjepension helt eller delvis uteslutas den som antingen kommit i åtnjutande av sjukpension eller lämnat tjänsten före uppnåendet av periodens övre gräns. För egen del finner jag icke tillräckliga skäl föreligga att utforma ifrågavarande bestämmelser för SPA-personalen på ett från motsvarande bestämmelser för civila statstjänstemän m. fl. avvikande sätt. Jag förordar således även i förevarande avseende full överensstämmelse mellan periodsystemet i SPA-reglementet och det för civila statstjänstemän m. fl. redan gällande systemet.

I fråga om pensioneringsperiodernas avvägning förordar jag i anslutning till vad som gäller beträffande civila statstjänstemän m. fl., att perioderna blir till antalet fyra och i princip omfattar, pensioneringsperiod I 60—63

års ålder, pensioneringsperiod II 63—65 års ålder, pensioneringsperiod III 65—66 års ålder samt pensioneringsperiod IV den tid, som för varje särskilt fall bestämmes. Anledning torde icke föreligga att i förevarande sammanhang utsträcka sistnämnda pensioneringsperiod till att omfatta mer än 3 år.

I den mån pensionsåldern f. n. inträder med utgången av kalenderhalvår etc., bör pensioneringsperioden börja resp. utgå med angivna tidrymd. Avgång under pensioneringsperioden bör i dessa fall regelmässigt äga rum vid utgången av dylik särskild tidrymd, såvida icke avgången påkallas av nedfatt arbetsförmåga eller vederbörande myndighet eller huvudman eljest finner skäl medge att avgången sker vid annan tidpunkt.

Som jag i det föregående framhållit, finnes f. n. för vissa av de SPA-reglementet underkastade befattningarna gällande pensionsålder direkt angiven i själva reglementet, medan för övriga befattningar pensionsåldern bestämmes av pensionsanstalten med iakttagande av vad som gäller för jämförlig statlig befattning. Jag förordar, att denna ordning för avgångsålderns bestämmande för de olika befattningarna bibehålles även efter periodsystemets införande. Beträffande de befattningar, för vilka sålunda pensioneringsperioden skall vara direkt angiven i reglementet, synes i överensstämmelse med vad som numera gäller i fråga om civila statliga befattningar Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att fastställa pensioneringsperiod utan medverkan av riksdagen. Vid inplaceringen av de olika befattningarna i perioder bör i huvudsak tillämpas motsvarande principer, som är vägledande vid fastställandet av perioder för de civila statstjänstemännen m. fl. Som jag i det föregående delvis antytt, är avsikten att den definitiva inplaceringen av de civila statliga befattningarna i pensioneringsperioder skall påbörjas inom kort. Vinner nyss angivna förslag rörande Kungl. Maj:ts befogenhet att bestämma pensioneringsperioder för befattningar underkastade SPA-reglementet riksdagens bifall, synes det lämpligt, att det definitiva bestämmandet av de pensioneringsperioder, som för olika befattningar skall upptagas i själva reglementet, får ske i anslutning till den statliga inplaceringen i pensioneringsperioder. I avvaktan härpå torde — i analogi med vad som skedde vid införandet av periodsystemet beträffande de civila statliga befattningarna — böra i princip för de olika befattningarna tills vidare föreskrivas den pensioneringsperiod, vars nedre gräns motsvarar den för befattningen nu gällande avgångsåldern. Sistnämnda princip bör även gälla i fråga om de befattningar, för vilka pensioneringsperioden skall fastställas av pensionsanstalten.

I fråga om anstånd med avgång ur tjänst efter pensioneringsperiodens utgång ansluter jag mig till kommitténs uppfattning, att i fortsättningen i likhet med vad som gäller för de civila statstjänstemännen anstånd bör kunna ifrågakomma under sammanlagt två år. Avgörandet av frågan rörande anstånd torde böra ankomma på den huvudman eller myndighet, som äger meddela entledigande från befattningen. Jag kan sålunda icke förorda

skolöverstyrelsens förslag, att frågor angående anstånd beträffande under SPA-reglementet fallande lärarpersonal skall ankomma på Kungl. Maj:t.

Sedan jag sålunda redogjort för min inställning till pensioneringsperiodsystemets införande samt till periodsystemets allmänna utformning, torde jag få övergå till vissa särskilda frågor.

Vad till en början angår det av kommittén behandlade spørsmålet angående tjänstårsberäkning mot engångsavgift biträder jag kommitténs förslag, att möjlighet skall föreligga för huvudman att erlægga engångsavgift för en befattningshavare i sådan utsträckning, att befattningshavaren, om han har erforderlig tjänstetid, kan avgå med hel ålderspension vid den för honom gällande pensioneringsperiodens nedre gräns. Det bör sålunda vid medgivande av tillgodoräkning av tjänstår mot engångsavgift icke generellt förutsättas, att han kvarstår i tjänst under perioden. Som pensionsålderskommittén påpekat, kräves enligt praxis icke sådant kvarstående av civila statstjänstemän vid tillgodoräkning för deras del av icke pensionsberättigande tjänstgöring. Med anledning av de av kommunförbunden gjorda erinringarna mot kommitténs nu förevarande förslag må framhållas, att SPA-reglementet icke ålägger en huvudman att inbetala engångsavgift. Sådan inbetalning sker i stället fullt frivilligt från huvudmannens sida. Bestämmelserna innebär således icke något tvång för huvudmannen att erlægga engångsavgift i sådan omfattning, att exempelvis hel pension kan erhållas vid avgång vid periodens nedre gräns. De farhågor för att härigenom skulle uppstå en ökad tendens att uppskjuta inbetalningen av engångsavgifter, som uttalats i vissa remissyttranden, synes icke utgöra tillräckligt motiv för en annan anordning än den av kommittén föreslagna. Med anledning av vad statens pensionsanstalt anfört i förevarande hänseende vill jag förorda, att för Kungl Maj:t utverkas riksdagens bemyndigande att efter den ytterligare utredning, som kan befinnas erforderlig, eventuellt modifiera grunderna för beräkning av engångsavgift. Jämväl i ett annat hänseende synes anledning föreligga att vidtaga jämkningar i avgiftsberäkningarna. Härtill återkommer jag i det följande.

För det fall, att engångsavgift — på grund av att befattningshavaren avgått ur tjänst vid senare tidpunkt än som förutsatts vid avgiftens beräkning — blivit erlagd med högre belopp än som i och för sig varit erforderligt, har kommittén föreslagit, att någon efterhandsreglering av redan erlagda engångsavgifter icke bör ske. Detta förslag anser jag mig böra biträda dels av praktiska skäl och dels med hänsyn till att staten enligt gällande finansieringssystem i realiteten har att svara för betydligt större del av pensioneringskostnaderna än huvudmännen. Det är ju endast under förutsättning av stabil löne- och pensionsnivå under hela den tid en befattningshavare är ansluten till SPA-pensioneringen, som huvudmannaavgifterna motsvarar halva kostnaderna.

Kommittén har vidare till särskild behandling upptagit vissa spørsmål berörande de kungl. teatrarna, nämligen dels frågan om möjligheten beträf-

fande artistpersonal att förhindra kvarstående under perioden, där så är påkallat med hänsyn till vederbörandes prestationsförmåga, dels förutsättningarna för sjukpensionering av vokalartister, som förlorat sin röst. Beträffande det förra spörsmålet har kommittén uttalat, att kvarstående i tjänst under perioden icke bör ifrågakomma, där teaterledningen med hänsyn till vederbörandes konstnärliga prestationsförmåga finner att pensionering bör ske. Mot bakgrunden av den av mig i det föregående deklarerade uppfattningen, att vederbörande huvudman skall ha möjlighet att avbryta tjänstgöring under perioden, där befattningshavaren befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänstäligganden, har jag icke någon invändning att göra mot detta kommitténs uttalande. Principen bör självfallet äga tillämpning även i fråga om artistpersonalen vid de statsunderstödda stadsteatrarna samt Göteborgs lyriska teater. Beträffande förutsättningarna för sjukpensionering av vokalartist uttalar kommittén, att åt annan auktoritet än läkare bör kunna anförtros att avge det utslagsgivande omdömet. Såsom kommittén själv antytt har emellertid förevarande spörsmål icke något omedelbart sammanhang med frågan om införandet av pensioneringsperioder. I varje fall bör icke nu vidtagas någon ändring i de allmänna förutsättningarna för sjukpensionering.

Jag övergår härefter till periodsystemets tillämpning på de personalkategorier, vilkas anslutning till SPA-reglementet regleras genom särskilda föreskrifter. Kommittén har i detta hänseende föreslagit, att periodsystemet skall införas för polismän, som enligt kungörelsen 1954: 495 övergångsvis är anslutna till SPA-pensioneringen, ehuru de icke längre är anställda i polisdistrikt, som helt utgöres av landsbygd eller av landsbygd jämte stad eller köping. Med hänsyn till de högre fortlöpande avgifter, som blir följderna av systemets tillämpning på denna polispersonal, har kommittén emellertid ansett, att i fråga om den personal, på vilken kungörelsen redan äger tillämpning, periodsystemets införande skall vara beroende av att vederbörande huvudman gör framställning därom. Även beträffande den av skol- och vårdhemmet Stretered från Styrso kustsanatorium övertagna ekonomi- och administrationspersonalen bör enligt kommittén periodsystemet tillämpas, i den mån huvudmannen hemställer därom. I fråga om övningslärare m. fl., på vilka kungörelsen 1949: 728 är tillämplig, har kommittén anfört, att endast enstaka lärare, som vägrat underkasta sig övningslärarstadgan den 2 juni 1950 resp. avlöningsreglementet för övningslärare eller eljest ej erhållit ordinarie eller extra ordinarie anställning, kvarstår under denna kungörelse. Med hänsyn härtill har kommittén ansett, att periodsystemet icke lämpligen bör göras tillämpligt på dessa befattningshavare.

För egen del ansluter jag mig till kommitténs förslag i vad avser nu ifrågavarande polispersonal samt personal vid skol- och vårdhemmet Stretered. Samma regler bör emellertid enligt min mening gälla i fråga om förenämnda lärarpersonal. I likhet med statens pensionsanstalt anser jag, att framställning av vederbörande huvudman om periodsystemets tillämpning på här

avsedd personal bör ha inkommit inom viss begränsad tid från systemets genomförande, lämpligen före den 1 juli 1956.

I fråga om sådan polispersonal, för vilken fortsatt pensionsrätt enligt SPA-reglementet framdeles kommer att erhållas på grund av kungörelsen 1954:495, har pensionsålderskommittén föreslagit viss begränsning av grundavgiften. Vidare har statens pensionsanstalt ansett, att på Kungl. Maj:t bör få ankomma att beträffande polispersonalen i städer och köpingar utfärda särskilda bestämmelser för avgiftsberäkningarna med utgångspunkt från nu tillämpade antaganden rörande räntefot, dödlighet och kapitalvärde för familjepensionsrätt. Med anledning av vad sålunda förekommit vill jag förorda, att Kungl. Maj:t erhåller möjlighet att, om så prövas erforderligt, meddela bestämmelser för avgiftsberäkningarna i fråga om den särskilda pensionering enligt SPA-reglementet, som förekommer för polispersonal i städer och köpingar, och övergångsvis för viss personal vid skol- och vårdhemmet Stretered.

Vad angår den av statens pensionsanstalt i förevarande sammanhang berörda frågan om förhållandet mellan SPA-bestämmelserna och de stadganden om avgångsskyldighet och pension, som finnes i polislagstiftningen, vill jag framhålla, att detta spörsmål synes böra närmare utredas innan ställning därtill tages. Enligt vad jag inhämtat har styrelserna för svenska landskommunernas förbund och för svenska stadsförbundet nyligen till inrikesdepartementet ingivit en framställning om upphävande av förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m.

Vad jag i det föregående förordat föranleder ändringar i ett flertal paragrafer i SPA-reglementet samt i vissa därtill anknyttande författningar. För genomförande av dessa ändringar erfordras riksdagens medgivande. Jämväl i tilläggsbestämmelserna till reglementet påkallas vissa ändringar. Därjämte torde särskilda övergångsbestämmelser bli erforderliga. De nya bestämmelserna synes böra träda i kraft den 1 juli 1955. Med hänsyn till omfattningen av ändringarna i SPA-reglementet synes böra övervägas att hela reglementet omtryckes.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat utfärda bestämmelser om ändring i SPA-reglementet ävensom i övrigt erforderliga bestämmelser.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Skarin

1948 års pensionsålderskommittés förslag

till

kungörelse om ändring i SPA-reglementet den 29 december 1949 (nr 726)

Härigenom förordnas att 1 § 1 mom., 2 § 2 mom., 9 §, 10 §, 12 § 3 mom., 13 §, 16 § 2 mom., 17 § 2 och 3 mom., 18 § 1, 3 och 4 mom., 20, 21, 22 och 23 §§, 28 § 3 mom., 29 §, 35 § 2 mom. samt 38 och 39 §§ SPA-reglementet den 29 december 1949¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår.²

1 §.

1 mom. Detta reglemente — — — enligt reglementet.

I reglementet — — — och C.

För befattning, hänförd till grupp A eller B, gäller viss pensioneringsperiod i enlighet med vad i det följande närmare förmäles.

Befattning, hänförd till grupp C, tillsättes av Kungl. Maj:t eller av annan därtill behörig myndighet medelst förordnande på viss tid. För sådan befattning bestämmes icke pensioneringsperiod.

Befattning, tillhörande — — — 3 § sägs.

2 §.

2 mom. Befattningshavare, som vid tidpunkten för tillträde av sin befattning eller då befattning förenades med pensionsrätt uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen för den för honom gällande pensioneringsperioden, är, såvitt angår denna befattning, undantagen från reglementets tillämpning.

9 §.

1 mom. Såframt ej annat följer av vad nedan i 4 mom. sägs, är befattningshavare skyldig att avgå från sin befattning, därest han

a) i fråga om innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen av den för honom gällande pensioneringsperioden;

b) till följd — — — befattning; eller

c) till följd — — — sin befattning.

Till grupp A eller B hänförd befattningshavare, som uppnått den för honom gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, är jämväl skyldig att avgå från sin befattning därest han enligt prövning av den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen, befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänstäligganden eller hans kvarstående i tjänst på grund av arbetsuppgifternas särskilda art anses innebära risk för hans eller andras säkerhet eller hälsa. Det-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 1 § 1 mom., 14 § 2 mom., 16 § 2 mom., 23 §, 28 § 3 mom. och 35 § 2 mom. 1951:498; beträffande 18 § 1 mom. 1950:420; beträffande 38 § 1950:420, 1951:498, 1951:623 och 1953:517; samt beträffande 39 § 1950:420, 1950:665, 1951:498, 1951:623, 1952:459, 1953:517 och 1953:746.

² Förslaget avgavs före utfärdandet av kungörelsen 1954:494.

samma skall gälla, därest befattningshavarens avgång finnes önskvärd i samband med genomförande av omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

2 mom. Finner i fall, varom i 1 mom. under b) och c) förmåles, statens pensionsanstalt anledning antaga, att befattningshavaren kan tjänstgöra i sådan annan befattning, till vilken han må vara pliktig att låta förflytta sig, skall frågan, huruvida förflyttning lämpligen bör ske, underställas prövning av Kungl. Maj:t eller den myndighet, Kungl. Maj:t förordnar.

3 mom. Med iakttagande av vad i andra stycket här nedan och 12 § 3 mom. andra stycket sägs må befattningshavare, som icke kan från sin befattning uppsägas, entledigas i annat fall än i 1 mom. avses, därest han

a) där fråga är om innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, befinnes urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänst-åligganden och högst fem år återstå till uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns; eller

b) genom lagakrafttagande — — — från ansvar.

I fråga — — — vederbörande huvudman.

4 mom. I fråga om innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, må, därest det ur tjänstesynpunkt befinnes önskvärt att han efter uppnåendet av den för honom gällande pensioneringsperiodens övre gräns tages i anspråk för fullgörande av med befattningen förenade arbetsuppgifter, den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen, medgiva honom att kvarstå i tjänst under ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig.

10 §.

För befattning, hänförd till grupp A eller B, skall gälla den pensioneringsperiod, som framgår av vad i 39 § finnes angivet.

Pensioneringsperioderna omfatta

pensioneringsperiod I tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 60 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 63 års ålder,

pensioneringsperiod II tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 63 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 65 års ålder,

pensioneringsperiod III tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 65 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 66 års ålder, samt

pensioneringsperiod IV den tid som för varje särskilt fall blivit bestämd.

Har i fall som avses i 9 § 2 mom. befattningshavare, som icke kan från sin befattning uppsägas, förflyttats till befattning, för vilken gäller annan pensioneringsperiod än den för hans tidigare tjänst stadgade, skall dock den nya pensioneringsperioden icke tillämpas å honom, såframt han icke inom en månad efter beslutet om förflyttningen anmäler sin önskan om tillämpning av densamma.

12 §.

3 mom. Finner den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen, skäl föreligga för tillämpning av 9 § 1 mom. andra stycket må avsked eller entledigande icke äga rum utan att tillfälle beretts befattningshavaren att inkomma med ansökning om ålderspension. Där ej särskilda skäl föranleda annat, bör avgången ej fastställas att äga rum vid tidigare tidpunkt än sex månader efter det tillfälle beretts befattningshavaren att inkomma med dylik ansökning.

I fall — — — i ärendet.

13 §.

1 mom. Innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, är, där ej annat följer av vad här nedan sägs, vid avgång från befattningen berättigad att komma i åtnjutande av tjänstepension,

a) därest han avgår vid eller efter den för honom gällande pensioneringsperiodens inträde och sådant fall, som under b) eller c) sägs, icke föreligger (*ålderspension*);

b) i fall — — — (*invalidpension*); och

c) i fall — — — mom. (*sjukpension*).

Såsom förutsättning för rätt att vid avgången komma i åtnjutande av invalid- eller sjukpension skall gälla, att befattningshavaren icke enligt 9 § 2 mom. prövats lämpligen böra förflyttas till annan befattning.

Där det — — — eller ferier.

Befattningshavare, som — — — för avgången.

2 mom. I 1 mom. avsedd befattningshavare, som tidigast fem år före uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns frivilligt avgår från sin befattning, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att därvid komma i åtnjutande av tjänstepension (förtidspension), därest avgången finnes icke vara stridande mot det allmännas intressen och under förutsättning tillika att han innehar minst det antal tjänstår, som erfordras för erhållande av hel pension, eller och skulle kunnat innehava sagda antal tjänstår, om han ägt tillgodoräkna all i 18 § 3 mom. första stycket omförd tid.

Vid tjänstårsberäkning — — — 18 § 2 mom.

16 §.

2 mom. Har befattningshavare, som icke kan från sin befattning uppsägas, i fall som avses i 9 § 2 mom. eller eljest i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser utan något sitt förvållande förflyttats till annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning och har till följd härav för befattningshavaren skett ändring beträffande tjänstepensionsunderlag, pensioneringsperiod eller tjänstålder, varom i 19 § förmäles, må grundbeloppet av tjänstepension icke understiga det belopp, vartill det skulle hava beräknats, därest ändringen icke ägt rum och, i fall då för befattningen föreskrivits pensioneringsperiod med lägre övre gräns, såsom tjänstår fått tillgodoräknas den tid, som utgör skillnaden mellan de båda pensioneringsperiodernas övre gränser. Såsom villkor för åtnjutande av den sist avsedda förmånen skall dock vid bestämmande av ålderspension gälla, att befattningshavaren kvarstått i sin tjänst intill utgången av den senast för befattningen föreskrivna pensioneringsperioden.

Vid bestämmande — — — befattningens frånträdande.

17 §.

2 mom. I fråga om sådan till grupp A eller B hänförd befattning, för vilken den fastställda pensioneringsperiodens nedre gräns understiger en levnadsålder av 55 år, skola såsom tjänstepensionsunderlag tillämpas de belopp som erhållas genom minskning av de i 1 mom. omfördälda underlagsbeloppen med det belopp som här nedan angives för den pensionsklass, till vilken befattningen är hänförd, dock att sådan minskning av underlaget icke skall äga rum, om befattningshavaren vid pensionsavgången uppnått lägst 55 års ålder och denna ålder innefattas i den för honom gällande pensioneringsperioden.

Pensionsklass	Minskings- belopp kronor
1: 1 —1: 15	108
1: 16—1: 19	120
1: 20—1: 23	168
1: 24—1: 28	192
1: 29—1: 40	204

3 mom. Har i fråga om befattning, hänförd till grupp A eller B, den befattning, från vilken avgången äger rum, innehafts under kortare tid före pensioneringsperiodens utgång än tre år, må, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, vid bestämmandet av ålders- eller förtidspension icke tillämpas högre begynnelse- eller slutunderlag än som motsvarar en tredjedel av sammanlagda beloppet av de högsta begynnelse- respektive slutunderlag, vilka må hava varit för befattningshavaren gällande under vart och ett av de närmast före avgången förflutna, före pensioneringsperiodens utgång, infallande tre åren på grund av därunder innehavd, med tjänstepensionsrätt förenad anställning.

18 §.

1 mom. Vid bestämmande av tjänstepension må, i den mån ej annat följer av vad nedan i detta moment eller 4 mom. sägs, såsom *tjänstår* tillgodoräknas tid före pensioneringsperiodens utgång, under vilken befattningshavaren varit underkastad detta reglemente.

Vid tjänstårsberäkningen — — — smittas spridning.

På prövning — — — vid tjänstårsberäkningen.

Där ledighet — — — i tjänstgöringstiden.

Där fråga — — — full tjänstgöring.

3 mom. I fråga om innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, beror på prövning av statens pensionsanstalt huruvida och i vad mån tid, under vilken befattningshavaren innehaft i 39 § upptagen befattning men för vilken tjänstår ej tillgodoräknas enligt 1 eller 2 mom., må, under förutsättning att huvudmannen härför erlägger engångsavgift enligt 8 § 4 mom., tillgodoräknas såsom tjänstår. Dylik tjänstårsberäkning må dock medgivas högst i den omfattning som erfordras för beredande av hel ålderspension vid pensioneringsperiodens inträde.

Under förutsättning — — — statens tjänst.

4 mom. Har för — — — avgången gällande.

Vid tillämpning — — — pensionsregleringen avses.

På prövning av statens pensionsanstalt beror, huruvida och i vad mån huvudman genom erläggande av engångsavgift, som i 8 § 4 mom. sägs, må bereda befattningshavaren rätt att tillgodoräkna sig tjänstår för i första stycket avsedd tid, som om tjänstepensionsunderlaget under tiden varit det, vilket gäller för befattningshavaren vid tidpunkten för pensionsanstaltens beslut om sådan tillgodoräkning. Här avsedd tjänstårsberäkning må dock medgivas högst i den omfattning, som erfordras för beredande av hel ålderspension vid pensioneringsperiodens inträde.

20 §.

Grundbeloppet av *invalidpension* motsvarar det för befattningshavaren tillämpliga begynnelse- respektive slutunderlaget, dock högst grundbeloppet av den ålderspension som skulle hava tillkommit befattningshavaren, därest

han under oförändrade förhållanden kunnat kvarstå i sin befattning till pensioneringsperiodens utgång.

21 §.

Grundbeloppet av *sjukpension* bestämmes enligt de i 19 § angivna grunderna. Grundbeloppet skall dock utgöra lägst 75 procent av begynnelse- respektive slutunderlaget, i den mån beloppet icke härigenom överstiger grundbeloppet av den ålderspension som skulle hava tillkommit befattningshavaren, därest han under oförändrade förhållanden kunnat kvarstå i sin befattning till pensioneringsperiodens utgång.

22 §.

Grundbeloppet av *förtidspension* bestämmes enligt de i 19 § angivna grunderna men skall för tiden intill ingången av den för befattningshavaren gällande pensioneringsperioden vara minskad med så stor del, som antalet vid avgångstillfället till pensioneringsperiodens inträde återstående fulla eller påbörjade fjärdedelar av år utgör av det antal sjättedels år som innehålles i tjänstaldern.

23 §.

Grundbeloppet av — — — *avkortad* pension).

I fråga om den som vid befattningens tillträdande innehade annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning skall iakttagas, att grundbeloppet ej må understiga det belopp, vartill det skulle hava beräknats, om befattningshavaren intill tiden för avgången kvarstått i sin förra befattning och det för denna gällande tjänstepensionsunderlaget varit ökat med hälften av det belopp, varmed detta underlag må understiga tjänstepensionsunderlaget för den befattning från vilken avgången sker. Härvid skall i fall, där den tidigare befattningen varit hänförd till grupp A eller B, pensioneringsperioden för densamma anses hava inträtt vid den tidpunkt, då befattningshavaren avgår med rätt till förordnadepension.

Där pensionsrätten — — — författningsrum avses.

Innehar någon — — — andra tjänstepensionsbestämmelser.

28 §.

3 mom. I fråga om familjepension för befattning, hänförd till grupp C, skall, där ej annat följer av vad här nedan sägs, vid bestämmande av familjepensionstal särskilt iakttagas

a) att tjänstaldern — — — 20 år;

b) att såsom pensioneringsperiod skall räknas tiden från utgången av den kalendermånad, varunder befattningshavaren uppnått eller skulle hava uppnått 65 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnått eller skulle hava uppnått 66 års ålder;

c) att, där — — — befattningen; samt

d) att, där — — — författningsrum avses.

Beträffande befattningshavare, som tillika innehade till grupp A hänförd befattning, skall iakttagas, att tjänstaldern skall anses utgöra 30 år, att pensioneringsperiodens ingång och utgång skall anses inträffa vid utgången av det kalenderhalvår, under vilket befattningshavaren uppnått eller skulle hava uppnått 65 respektive 66 års ålder, samt att familjepensionstalet icke må understiga för den avlidne beräknat familjepensionstal för den till grupp A hörande befattningen.

29 §.

Vid bestämmande av familjepensionstal räknas såsom tjänstår

- a) tid, som — — — icke familjepensionsbestämmelser;
- b) tid, som — — — under a);
- c) tid, som från dödsfallet eller avgången ur tjänst må hava återstått till tidpunkten för pensioneringsperiodens utgång, dock att sådan tid ej må räknas såsom tjänstår beträffande befattningshavare, som vid sin död åtnjöt förtidspension, och i intet fall till större del än som kunnat tillgodoräknas, därest den avlidne under oförändrade förhållanden kvarstått i sin befattning till nämnda tidpunkt.

35 §.

2 mom. Familjepensionstalet för familjelivränta bestämmes, där ej annat föranledes av vad här nedan stadgas, till ett belopp motsvarande så stor del av det för befattningshavaren senast gällande familjepensionsunderlaget, som antalet vid avgången uppnådda fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår, varom i 29 § a) och b) förmåles, utgör av 120 eller — där vid avgången uppnådda tjänstår, utökade med tid som från avgången må hava återstått till pensioneringsperiodens inträde, uppgå till mer än 120 fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår — av det större tal, som uppkommer genom berörda utökning.

Vid beräkning — — — två tredjedelar.

Förelåg beträffande — — — för livränta.

I övrigt — — — motsvarande tillämpning.

38 §.

Såsom tillägg — — — särskilda bestämmelser.

Beträffande 2 §.

2 a. Utan hinder — — — 18 levnadsår.

2 b. Utan hinder — — — full tjänstgöring.

Beträffande 3 §.

3 a. Beslut om — — — fortlöpande avgifterna.

Beträffande 7 §.

7 a. Där arten — — — 39 § angivna.

7 b. Där avlöningen — — — till befattningshavaren.

7 c. Vid pensionsklassens bestämmande upptages ersättning, som i 7 b sägs, till det belopp som utgått till befattningshavaren under senast förfluten tolv månadersperiod, omfattande tiden från och med den 1 juli ett år till och med den 30 juni nästföljande år, eller, såvitt angår nyanställd befattningshavare, det belopp för år som beräknas komma att utgå under första anställningsåret.

7 d. Har befattningshavare — — — för honom.

7 e. Befattning hos — — — av 7 § 2 mom.

Beträffande 10 §.

10 a. Pensioneringsperioden skall omfatta tiden från utgången av det kalenderhalvår, varunder befattningshavaren uppnått den levnadsålder som motsvarar den för befattningen gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, till utgången av det kalenderhalvår, varunder han uppnått den levnadsålder som motsvarar samma periods övre gräns.

Avgång under pensioneringsperioden må äga rum endast vid utgången av kalenderhalvår, därest icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller den myndighet eller huvudman, som äger att från tjänsten entlediga, eljest finner skäl medgiva att avgången sker under kalenderhalvåret.

10 b. Pensioneringsperioden skall omfatta tiden från utgången av det verksamhetsår, varunder befattningshavaren uppnått den mot pensioneringsperiodens nedre gräns svarande levnadsåldern, till utgången av det verksamhetsår, varunder han uppnått den levnadsålder som motsvarar pensioneringsperiodens övre gräns.

Avgång under pensioneringsperioden må äga rum endast vid utgången av verksamhetsår, därest icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller den myndighet eller huvudman, som äger att från tjänsten entlediga, eljest finner skäl medgiva att avgången sker vid annan tidpunkt.

10 c. För befattning, hänförd till någon av pensionsklasserna 1: 1—1: 19, skall gälla pensioneringsperiod I och för annan befattning pensioneringsperiod III. Statens pensionsanstalt skall dock äga bestämma, att annan pensioneringsperiod i stället skall gälla, där så med hänsyn till den pensioneringsperiod som tillämpas för jämförlig statlig befattning eller eljest finnes påkallat.

Beträffande 13 §.

13 a. Befattningshavare, för — — — antal tjänstår.

Beträffande 17 §.

17 a. Såsom begynnelseunderlag skall tillämpas medeltalet av de tjänstepensionsunderlag som gällt för befattningshavaren under de tio före pensioneringsperiodens utgång infallande verksamhetsår, då underlagen varit högst, eller under det mindre antal sådana år, för vilka tjänstepensionsunderlag varit för befattningshavaren gällande, dock, där fråga är om invalid- eller sjukpension, lägst medeltalet av tjänstepensionsunderlagen under de tre verksamhetsår som infallit närmast före avgången.

17 b. Såsom begynnelseunderlag — — — detta medeltal.

Beträffande 18 §.

18 a. Vad i — — — äga tillämpning.

18 b. Vid tjänstårsberäkning — — — å lönen.

Beträffande 19 §.

19 a. Med tjänstålder — — — 25 tjänstår.

19 b. Med tjänstålder — — — 22 tjänstår.

19 c. Med tjänstålder — — — 20 tjänstår.

Beträffande 20 §.

20 a. Där enligt 17 a eller 17 b såsom tjänstepensionsunderlag skall tillämpas medeltalet för tre verksamhetsår, skall vid tillämpning av 20 § så anses, som om detta medeltal varit gällande såsom tjänstepensionsunderlag vid befattningshavarens avgång.

Beträffande 21 §.

21 a. Vad i — — — 21 §.

21 b. Vad i — — — angivna avgiftsunderlaget.

Beträffande 28 §.

28 a. Där ej annat följer av vad nedan i detta stadgande sägs, skall familjepensionstalet bestämmas efter medeltalet av de familjepensionsunderlag som gällt för befattningshavaren under de tio före pensioneringsperiodens utgång infallande verksamhetsår, då underlagen varit högst, eller under det mindre antal sådana år, för vilka familjepensionsunderlag varit för befattningshavaren gällande.

I fråga om den som vid frånfallet kvarstod i sin befattning och ej uppnått pensioneringsperiodens övre gräns eller ock åtnjöt invalid- eller sjukpension, skall familjepensionstalet bestämmas efter lägst medeltalet av familjepensionsunderlagen under de tre verksamhetsår, som infallit närmast före det, varunder befattningshavaren avlidit eller avgått. Familjepensionstalet må dock ej härigenom bringas att överstiga det familjepensionstal som

skolat beräknas, därest befattningshavaren kvarstått i sin befattning under tiden till pensioneringsperiodens utgång och familjepensionsunderlaget under de efter befattningshavarens frånfälle eller avgång infallande verksamhetsåren motsvarat nämnda medeltal.

Beträffande 32 §.

32 a. Vid bestämmande — — — befattningshavaren gällande.

Beträffande 35 §.

35 a. Vad i — — — för familjelivränta.

39 §.

Här nedan angivas de verksamhetsområden och därinom förekommande till grupp A, B eller C hänfödda befattningar, som tillhöra detta reglementes tillämplighetsområde. Därjämte angivas, såvitt angår vissa befattningar, dels den pensionsklass till vilken befattningen skall vara hänförd, dels den pensioneringsperiod som skall gälla för befattning, tillhörande grupp A eller B, dels å befattning tillämpliga stadganden i 38 §.

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	Pensioneringsperiod	Bestämmelse i 38 §, som skall tillämpas å befattningen
1	2	3	4	5
I. Undervisningsväsendet m. m.				
A. Statsunderstödda institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning.				
Fast anställd befattningshavare, vilken enligt därom särskilt meddelade föreskrifter åtnjuter avlöning motsvarande den som tillkommer befattningshavare i statens tjänst i lönegrad med beteckningen Ca eller Ce: Befattningshavare med lön enligt lönegraderna Ca eller Ce 13 eller högre lönegrad				
	A	1		10 c
Annan befattningshavare				
	B			10 c
B. Högre kommunal undervisning, folkundervisning m. m.				
1. Befattningshavare, å vilka statens allmänna avlöningsreglemente äger tillämpning, med anställning vid privatläroverken (enskilda mellanskolor, enskilda flickskolor — enskilda goss- eller samskolor — högre enskilda läroverk, enskilda gymnasier) eller fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala				
(Befattningar med lönegradsbeteckning Ca, Cb eller Ce.)				
a) Privatläroverken				
Rektor				
	C	1		18 b
dock vid enskilt gymnasium eller vid läroverk med särskild studierektor				
	C	2		18 b
Ämneslärare: ordinarie				
	A	1	III	10 a, 18 b
extra ordinarie				
	A	1	III	2 b, 10 a, 18 b, 21 b
b) Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala				
Rektor ävensom ämneslärare i kemi samt närings- och födoämneslära				
	A	1	III	10 a, 18 b

¹ Befattning hänföres till den pensionsklass i nummerserien 1: 1—1: 40, vars nummer överensstämmer med numret på den löneklass, lönegraden omfattar eller, om lönegraden omfattar flera löneklasser, slutlöneklassen inom lönegraden.

² Beror på beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

1	2	3	4	5
2. Befattningshavare, å vilka avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m. äger tillämpning (Befattningar med lönegradsbeteckning Ca eller Ce.)				
a) Lanthushållsskolorna				
Rektor samt ämneslärare	A	¹	II	10 b, 18 b, 21 b
b) Andra undervisningsanstalter				
Rektor samt ämneslärare	A	¹	III	10 b, 18 b, 21 b
3. Befattningshavare, å vilka avlöningsreglementet för övningslärare äger tillämpning (Befattningar med lönegradsbeteckning Ca eller Ce.)				
a) Folkhögskolorna				
Lärare i teckning, hushållsgöromål eller slöjd	A	¹	III	10 b, 18 b, 21 b
Lärare i musik	A	¹	II	10 b, 18 b, 21 b
Lärare i gymnastik med lek och idrott	A	¹	I	10 b, 18 b, 21 b
b) Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala och Fredrika Bremer-förbundets lanthushållningsseminarium å Rimforsa				
Facklärare	A	¹	III	10 a, 18 b, 21 b
c) Andra läroanstalter				
Lärare i teckning, hushållsgöromål eller slöjd	A	¹	III	10 a, 18 b, 21 b
Lärare i musik	A	¹	II	10 a, 18 b, 21 b
Lärare i gymnastik med lek och idrott	A	¹	I	10 a, 18 b, 21 b
4. Statsunderstött med allmänt läroverk förenat kommunalt gymnasium samt specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande				
Ämneslärare	B		III	10 a
5. Ovan icke omförmått kommunalt eller enskilt seminarium för utbildande av lärare för yrkesundervisning eller undervisning i hushållsgöromål eller kvinnlig slöjd				
Lärare vid statsunderstödd kurs eller avdelning	B		III	
6. Fortsättningsskola				
Annan lärare än övningslärare	B		II	10 a
7. Stiftelsen Sunnerdahls hemsolor på landet tillhörig läroanstalt, som tjänar samma ändamål som folkskola				
Lärare i slöjd	B		III	
Annan lärare	B		II	
8. Svensk skola i utlandet				
Lärare, till vilkens avlönande staten bidrager	B		II	10 b
9. Statsunderstödda vård- och undervisningsanstalter				
Lärare vid skola, tillhörande barna- och ungdomsvården	B		I	
Lärare vid sinnesskola, arbetshem för sinnesslöa, epileptikerskola eller förskola för dövstumma barn ..	B		I	10 b
Lärare vid vanförestalt	B		I	
C. Yrkesundervisning m. m.				
1. Statsunderstött handelsgymnasium				
Befattningshavare (rektorer och lärare), för vilkas avlönande statsbidrag beräknas efter lönegrader med beteckningen Ca, Cb eller Ce	A	¹	III	10 a
2. Statsunderstödd kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning				
Lärare vid yrkesskola för jordbruket	B		II	
Lärare vid annan skola				
Lärare huvudsakligen i praktiskt ämne i högst pensionsklass 1: 19	B		II	
Annan lärare	B		III	
3. Statsunderstödd särskild anstalt för yrkesundervisning				
Lärare vid bergsskolan i Filipstad, Lennings tekniska institut i Norrköping eller textilinstitutet i Borås	B		III	
4. Gävle borgarskola och högre handelsinstitut				
Lärare vid statsunderstödd avdelning, dock ej här ovan under B. 1, B. 3, C. 1 eller C. 2 avsedd rektor eller lärare	B		III	10 a

¹ Se not ¹ under I A.

1	2	3	4	5
<i>D. Viss statsunderstödd biblioteksverksamhet</i>				
Bibliotekarie vid huvudbiblioteket i Tornedalen	B		III	
<i>E. Viss kulturminnesvårdande verksamhet</i>				
Landsantikvarie, till vilkens avlönande staten bidrager	B		III	
<i>F. Statsunderstödd medicinsk forskningsverksamhet och statsunderstödd läkepedagogisk verksamhet</i>				
1. Konung Gustaf V:s forskningsinstitut				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
2. Ericastiftelsens läkepedagogiska institut i Stockholm				
Överläkare, rektor och terapeut	B		III	
<i>G. Vetenskapsakademiens forskningsinstitut för experimentell fysik</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>H. Statens hantverksinstitut</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>I. Centralförbundet för nykterhetsundervisning</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>J. Centralförbundet för befälsutbildning</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>K. Skytteförbundens överstyrelse</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>L. Sveriges civilförsvarsförbund</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>M. Statsunderstödda enskilda högskolor</i>				
1. Befattningshavare, å vilka statens allmänna avlöningsreglemente äger tillämpning				
(Befattningar med lönegradsbeteckning Co, Ca eller Ce.)				
Professor	A	2: 14	III	10 b, 18 b, 19 a
Annan lärare	A	¹	III	10 b, 18 b
Annan befattningshavare	A	¹		10 c, 18 b
2. Befattningshavare vid handelshögskolan i Göteborg				
Professor	B		III	10 b, 19 a
Annan lärare	B		III	10 b
Annan befattningshavare	B			10 c
<i>N. Oceanografiska institutet i Göteborg</i>				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>O. Samfundet för svenskt biografiskt lexikons utgivande</i>				
Vid lexikonredaktionen fast anställd befattningshavare	B			10 c
<i>P. Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet</i>				
Till administrationspersonal hänförlig fast anställd befattningshavare	B			10 c
II. Hälso- och sjukvården				
<i>A. Sluten vård</i>				
1. Vårdanstalt, varå lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus äger tillämpning, med undantag av akademiska sjukhuset i Uppsala				
Läkarpersonal				
Av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid lasarett (lasarettsläkare), sanatorium (sanatorieläkare) och epidemisjukhus (epidemisjukhusläkare)	A	1: 34	III	19 a
Av Kungl. Maj:t utnämnd läkare vid sjukstuga (sjukstugeläkare)	A	1: 33	II	19 a
Annan sjukvårdspersonal				
Barnmorska, husmoder (föreståndarinna), sjukgymnast och sjuksköterska	B		I	
2. Akademiska sjukhuset i Uppsala, kuranstalt, ansluten till pensionsstyrelsen, statsunderstödd enskild anstalt för kirurgisk tuberkulos (kustsanatorium), statsunderstödd vanförestalt, Eugeniahemmet, sanatorium,				

¹ Se not ¹ under I A.

1	2	3	4	5
tillhörande konung Oscar II:s jubileumsfond, och Svenska röda korsets med bidrag från pensionsstyrelsen drivna hem för barn med gomdefekter				
Läkarpersonal				
Överläkare vid akademiska sjukhuset och av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid kustsanatorium eller vanförestalt	A	1: 34	III	19 a
Överläkare vid kuranstalt	B	1: 34	III	19 a
Överläkare vid konung Oscar II:s jubileumsfond tillhörigt sanatorium	B		III	19 a
Förste underläkare, tillika biträdande överläkare vid kuranstalt	B		III	19 a
Övrig personal				
Barnmorska, husmoder (föreståndarinna), sjukgymnast och sjuksköterska	B		I	
3. Annan befattningshavare	B			10 c
Sinnessjukhus, in ättat av stad som åtnjuter statsunderstöd för av staden ombesörjd sinnessjukvård				
Sjukvårdspersonal				
Sjuksköterska med arbetsuppgifter, i huvudsak motsvarande eller jämförbara med dem som tillkomma sköterska, första sköterska eller översköterska vid statens sinnessjukhus	B		IV (55-58)	19 a
Sjuksköterska med arbetsuppgifter, i huvudsak motsvarande eller jämförbara med dem som tillkomma föreståndarinna vid statens sinnessjukhus	B		I	
4. Annan sjuksköterska och husmoder (föreståndarinna)	B		I	
Annans statsunderstödd kommunal eller av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse driven enskild inrättning för förlossningsvård, sinnesslötvård, epileptikervård eller vård av psykopatiska och nervösa barn eller eljest för hälso- eller sjukvård				
Föreståndare för anstalt för sinnesslötvård eller epileptikervård	B		I	
Barnmorska, husmoder (föreståndarinna)	B		I	
Sjuksköterska vid inrättning för sinnesslötvård, epileptikervård eller vård av psykopatiska och nervösa barn	B		IV (55-58)	19 a
Sjuksköterska vid annan inrättning	B		I	
5. Icke statsunderstödd kommunal eller av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse med vederbörligt tillstånd driven inrättning för förlossningsvård eller sjukvård				
Barnmorska, husmoder (föreståndarinna) och sjuksköterska	B		I	
B. Öppen vård				
1. Allmän hälso- och sjukvård m. m.				
Extra provinsialläkare, avlönad med bidrag av staten	A	1: 33	II	19 a
Kommunalt anställd barnmorska eller sjuksköterska .	B		I	
Sjukgymnast vid sådan särskild poliklinik för sjukgymnastik och massage, som drives av landsting eller stad utanför landsting	B		I	
2. Statsunderstödd dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande				
Av medicinalstyrelsen förordnad läkare vid fristående centraldispensär	A	1: 33	III	19 a
Sjuksköterska	B		I	
3. Av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse eller svensk utlandsförsamling bedriven eller anordnad vård				
Sjuksköterska	B		I	

1	2	3	4	5
4. Statsunderstödd folktandvård				
Heltidsanställd tandvårdsinspektör, annan än lasarettstandläkare	B	1: 34	III	
Lasarettstandläkare	A	1: 34	III	
Annan heltidsanställd tandläkare	B	1: 33	III	
Tandsköterska	B		I	
Tandtekniker	B		II	
C. Utbildning av och arbetsförmedling för sjuksköterskor				
1. Godkänd sjuksköterskeskola				
Föreståndarinna	B		II	
Lärarinna (instruktionssköterska)	B		I	
2. Godkänd sjuksköterskebyrå				
Föreståndarinna	B		II	
III. Socialvården				
A. Anstaltsvård				
Av kommun, allmännyttig sammanslutning eller stiftelse bedriven vårdinrättning av följande slag, nämligen statsunderstödd vårdhem för barn (barnhem), statsunderstödd skola tillhörande barna- och ungdomsvården, statsunderstödd erkänd eller enskild alkoholistanstalt, i fattigvårdslagen avsett statsunderstött arbetshem samt vårdhem för äldre (ålderdomshem)				
Föreståndare och föreståndarinna för skola tillhörande barna- och ungdomsvården	B		I	
Föreståndare och föreståndarinna för annan vårdanstalt	B		II	
Husmoder och sjuksköterska	B		I	
Lärarinna vid barnhem (mödrahem) för meddelande av särskild utbildning i barnavård eller husligt arbete under förutsättning att statsbidraget beräknats med hänsyn till dylik utbildning	B		II	
Annan befattningshavare vid erkänd alkoholistanstalt	B			10 c
B. Social hemhjälpsverksamhet				
Heltidsanställd hemvårdarinna, till vilkens avlöning staten bidrager	A	1: 10	I	
IV. Polisväsendet				
Ordinarie befattningshavare, anställd för landstingsområde eller i polisdistrikt, som helt eller delvis består av annan kommun än stad eller köping				
Kommissarie	B		II	
Annan befattningshavare	B		I	
V. Jordbruk med binärningar				
1. Hushållningssällskap				
Fast anställd befattningshavare i verksamhet till främjande av jordbruket och därtill hörande binärningar ävensom fiske och hemsloyd	B			10 c
2. Lantbruksakademien, Hushållningssällskapens förbund, med statsmedel understödd lokal frökontrollanstalt, med statsmedel understödd lokal lantbrukskemisk kontrollstation, Sveriges utsädesförening, Svenska jägareförbundet, Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg samt Sveriges fjäderfäavelsförening				
Fast anställd befattningshavare	B			10 c
3. Statsunderstödd praktisk vetenskaplig verksamhet vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt				
Fast anställd förädlings- eller försöksledare med full sysselsättning	B		III	

1	2	3	4	5
Kormästare, orkestermedlem (hovkapellist) samt kapellmästare	A		IV (60-65)	} 7 d, 10 b
Föreståndare för dekorationsavdelning	A		III	
Övrig personal				
Teknisk personal	A			7 b, 7 d, 10 b, 10 c
Tjänstemannapersonal	A			7 d, 10 b, 10 c
2. Dramatiska teatern				
a) Teaterchef	C	2: 16		
b) Annan fast anställd här nedan upptagen befattningshavare				
Skådespelarpersonal, regissörer samt chef för dekorationsateljé				
Skådespelare: kvinnlig	A		IV (55-60)	} 10 b, 13 a, 18 a, 20 a, 21 a, 28 a, 32 a, 35 a
manlig	A		IV (60-65)	
Regissör	A		IV (60-65)	17 a, 19 a
Chef för dekorationsateljé	A		IV (60-65)	7 d, 10 b
Övrig personal				
Teknisk personal	A			7 b, 7 d, 10 b, 10 c
Tjänstemannapersonal	A			7 d, 10 b, 10 c
B. De statsunderstödda stadsteatrarna i Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Norrköping-Linköping och Uppsala samt Göteborgs lyriska teater				
Teaterchef	B		IV (60-65)	3 a, 7 d, 7 e, 10 b
Kapellmästare och orkestermedlem	B		IV (60-65)	3 a, 7 d, 7 e, 10 b
Annan fast anställd befattningshavare	B		Se anm. 1	Se anm. 2
<i>Anmärkingar</i>				
1. Den i 10 § avsedda pensioneringsperioden bestämmes av statens pensionsanstalt under hänsynstagande till de för jämförliga befattningshavare vid de kungl. teatrarna gällande perioderna				
2. Av bestämmelserna i 38 § skola å befattning tillämpas 3 a, 7 e och 10 b samt dessutom de stadganden, som äro tillämpliga å jämförliga befattningar vid de kungl. teatrarna				
C. De statsunderstödda symfoniorkestrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Gävle				
Kapellmästare och annan fast anställd musiker	B		IV (60-65)	3 a, 7 d, 7 e, 10 b

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1955.

SPA-reglementet i sin före nämnda dag gällande lydelse skall dock äga giltighet beträffande befattningshavare, vilken avses i 1 § kungörelsen den 29 december 1949 (nr 728) angående tillämpning av SPA-reglementet å övningslärare vid högre kommunala skolor m. fl. och vilken fortfarande är underkastad bestämmelserna i sistnämnda kungörelse.

Övergångsbestämmelser.

Befattningshavare, som vid kungörelsens ikraftträdande uppnått den nedre men icke den övre gränsen av vederbörande pensioneringsperiod och till följd av anstånd med avgång blir underkastad de i kungörelsen meddelade bestämmelserna, äger såsom tjänstår tillgodoräkna den tid före periodens utgång, under vilken han kvarstått i tjänst.

Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning i fråga om befattningshavare, som vid kungörelsens ikraftträdande uppnått vederbörande pensioneringsperiods övre gräns men på grund av anstånd med avgång kvarstår i tjänst.

Genom kungörelsen göres icke ändring i beslut, varigenom anstånd med avgång före kungörelsens ikraftträdande beviljats befattningshavare till tidpunkt efter utgången av vederbörande pensioneringsperiod.

Innehållsförteckning

I. Inledning	2
II. SPA-reglementets tillämpningsområde m. m.	4
III. SPA-pensioneringens finansiering	5
IV. SPA-reglementets pensionsålderssystem m. m.	7
V. Det för civila statstjänstemän m. fl. gällande systemet med pensionerings- perioder	8
VI. 1948 års pensionsålderskommittés förslag och yttrandena däröver	10
VII. Särskilda frågor	22
1. Tjänstårsberäkning mot engångsavgift	22
2. De kungl. teatrarna	25
3. Undantag från periodsystemet	28
Departementschefen	32
Bilaga	41